

KONGL. MAJ:TS OCH RIKETS KAMMARKOLLEGII

UNDERDÅNIGA UTLÅTANDE

AF DEN 21 JUNI 1901

ANGÅENDE

DET AF UTSEDDE KOMITERADE DEN 20 DECEMBER 1899
I UNDERDÅNIGHET AFGIFNA BETÄNKANDE OCH FÖRSLAG TILL
FÖRORDNING ANGÅENDE UTARRENDERING AF PRESTERSKAPETS
MED JORDBRUK FÖRENADE BOSTADSBOSTÄLLEN.

STOCKHOLM
IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI A. B.
1901.

Till Konungen.

På Riksdagens underdåniga anhållan har Eders Kongl. Maj:t den 22 oktober 1897 uppdragit åt en komité att utreda, utom annat, de grunder, som ansåges böra blifva bestämmande vid reglerandet af presterskapets

aflöning, sedan tiden för nu gällande lönerogleringar utlupit, samt anbefalt komitén att vid denna utredning taga särskild hänsyn till vissa af Eders Kongl. Maj:t angifna förhållanden, deribland huruvida icke förändrad ordning för prestbostälernas utarrendering borde stadgas, med fäst afseende derpå att boställena måtte väl häfdas samt såväl församlingarnas som presterskapets bästa tillgodoses. Efter det den sålunda förordnade komitén den 20 december 1899 afgifvit underdånigt betänkande och förslag till förordning angående utarrendering af presterskapets med jordbruk förenade bostadsboställen, har Eders Kongl. Maj:t genom nådig remiss den 30 i samma månad gifvit kammarkollegium befallning att, efter vederbörandes hörande, i detta ärende afgifva underdånigt utlåtande. Till åttlydnad häraf har kollegium till en början anmodat dels domkapitlen att öfver samma betänkande och förslag infordra yttranden af stiftens samtliga pastorat och kyrkoherdar äfvensom af sådana komministrar och med dem likställda prester, som ej hade anställning i pastorat, hvilka bestode uteslutande af stadsförsamlingar, samt öfverlemnade dessa yttranden jemte egna underdåniga utlåtanden till Eders Kongl. Maj:ts vederbörande befallningshafvande, dels ock Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i rikets samtliga län att afgifva underdåniga utlåtanden samt dermed jemte domkapitlens äfvensom pastoratens och presterskapets yttranden till kollegium inkomma; och sedan utlåtanden från samtliga domkapitel och länsstyrelser äfvensom från flertalet af de öfriga vederbörande, hvilkas yttranden infordrats, numera inkommit, får kollegium, som, för att biläggas handlingarna till förenämnda komitébetänkande, mottagit en till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet stäld, af bemälda statsråd den 15 september 1900 till kollegium öfverlemnad skrift af komministern i Östra Fogelviks församling af Karlstads stift, med bifogande af de till ärendet hörande handlingar för egen del i underdånighet anföra följande.

Efter en inledande framställning rörande de olika förslag till förändrad disposition af presterskapets boställen, som å olika tider blifvit af Regeringen eller inom Riksdagen väckta och delvis äfven gifvit upphof till ny lagstiftning i ämnet, har komitén tagit i öfvervägande sättet för åvägbringande af en sådan anordning, att vederbörande tjensteinnehafvare skulle kunna genom ett fast ordnadt arrendeförhållande varda befriade från de med ett boställes skötsel förenade kostnader, äfventyr och besvär, samt dervid utgått från den *förutsättning*, att utarrendering icke skulle komma i fråga vare sig vid boställe, som vore så ringa, att dess atkastning lemnade föga eller intet öfverskott utöfver de för tjensteinnehafvaren oundgängliga naturaförmåner, eller vid boställe, som vore så beläget eller så bebygdt, att beröringen med en af tjensteinnehafvaren fullkomligt obero-

ende arrendator oundvikligen måste menligt inverka på den förres personliga ställning. Under sådan förutsättning har komitén, såsom den sjelf förklarar, icke kunnat finna, att några viktigare intressen skulle äfventyras, derest presten icke komme att sjelf bruka det boställe, som stälts till hans förfogande, samt uttalat sin anslutning till den af Riksdagen i dess underdåniga skrifvelse den 5 maj 1897 yttrade mening rörande sättet för prestbostälernas brukande, nemligen att en förbättring derutinnan skulle vinnas, om det medgäfves presterskapet större frihet än hittills att få genom vederbörande myndigheters försorg för längre tid utarrendera sina boställen. Den stora omfattning, i hvilken indelningshafvarne genom enskilda aftal, gällande allenast för deras tjenstetid, utarrenderat sina boställen, har synts komitén utgöra ett mycket talande skäl för vigten att främja en lagstiftning, hvilken åsyftade att bereda presterskapet de förmåner af högre arrendeafgifter och bostälernas bättre skötsel, som måste blifva en följd af arrendatorns besittning af bostället under en längre, på förhand bestämd tid.

För utarrendering enligt den nya af komitén föreslagna lagstiftningen hafva uppstälts följande *hufvudgrunder*:

1:o) Med jordbruk förenadt bostadsboställe kan, utan inskränkning till boställshafvarens besittningstid, upplåtas på arrende efter ansökning af vederbörande boställshafvare samt med godkännande från hans sida af arrendevilkor och arrendator.

2:o) För tillgodoseende af efterträdarens berättigade intresse bör domkapitlet pröfva, om utarrenderingen kan medföra väsentliga olägenheter för boställets innehafvare med afseende å hans tjensteutöfning och personliga ställning, i hvilken händelse utarrendering ej må ega rum; likasom före utarrenderingen böra undantagas bostadshus och visst jordområde äfvensom göras förbehåll om vissa naturaprestationer till boställshafvaren. Af samma anledning må arrendetiden ej öfverstiga tio år, utom i vissa undantagsfall, då den kan utsträckas till högst tjugu år.

3:o) Pastoratet, som har intresse af att bostället hålles i god häfd, skall höras beträffande frågan om utarrendering öfver hufvud må medgifvas.

4:o) I alla parterers intresse skola arrendevilkoren pröfvas och fastställas af Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande och domkapitel.

Hvad nu *förslagets allmänna innebörd* beträffar, har domkapitlet i Skara förklarat sig icke tveka att, i anslutning till yttranden, som af prester och församlingar inom stiftet i sådan riktning med tungt vägande motivering afgifvits, på det kraftigaste uttala, att förslaget i sina följder skulle medföra betänklig skada för prestens ombetsställning och verksamhet.

Här vore icke närmast fråga om nuvarande boställshafvare, utan om de blifvande, hvilka icke kunde föra sin talan, men hvilkas talan domkapitlet så mycket mer kände sig uppfordradt att föra. Enligt domkapitlets öfvertygelse vore det att kringgå sjelfva kärnan i saken, om man stannade vid det slut att lemna frihet åt de nuvarande boställshafvarne att efter egen önskan utarrendera sina bostadsboställen, såsom i förslaget förutsattes. Då förbisåges i realiteten de blifvande boställshafvarnes nu förefintliga lagliga rätt, hvilken för dem vore af största betydelse. Domkapitlet ville betona den olika ställning en blifvande boställshafvare komme att intaga, om han vid tillträdet af sitt embete och under arbetet i sitt embete hade uti sin omedelbara närhet en arrendator, af hvilken han på förhand gjorts beroende, eller om arrendatorn vore beroende af boställshafvaren. Det vore högst osäkert, om någon tillökning i inkomst på de flesta ställen skulle genom förslagets genomförande vinnas, men höjdt öfver allt tvifvel vore, att genom förslagets antagande presterskapets sjelfständighet komme att lida afbräck på ett sätt, som icke kunde annat än blifva högst menligt för presterskapets verksamhet. Naturligtvis kunde icke de myndigheter, hvilkas bifall erfordrades för utarrenderingen, erbjuda några garantier, då de måste handla efter objektiva grunder, under det att de missförhållanden, hvilka hotade, berodde på sådant, som undandroge sig det objektiva bedömandet af insända handlingar. Äfven der, hvarest vid tiden för utarrenderingen förutsättningarna syntes goda, komme sannolikt fastsläendet af arrendatorns oberoende af boställshafvaren att snart nog leda till slitningar och obehag. Med hänsyn till denna stora principfråga om presterskapets sjelfständighet, oberoende och skydd för trakasserier afstyrkte domkapitlet på det lifligaste bifall till förslagets grundprincip.

Enligt domkapitlets i Strengnäs åsigt skulle förslaget till sina följder medföra stora olägenheter för presten i hans embetsställning och verksamhet, under det att mycket tvifvelaktigt vore, huruvida förslaget komme att bereda honom någon väsentlig fördel. Af hufvudsakligen dessa skäl har domkapitlet afstyrkt förslaget, i sammanhang dermed uttalande den mening, att nuvarande förhållanden i afseende å bostadsbostälernas förvaltning skulle kunna med fördel bibehållas, derest arrendatorn å ett dylikt boställe vid boställshafvarens afgang finge rätt till fardagsår.

Mot förslaget har domkapitlet i Kalmar erinrat, att detsamma visserligen stälde i utsigt möjligheten af högre arrendeavgifter och bostälernas bättre skötsel, men på samma gång beröfvade en och annan blifvande boställshafvare för längre eller kortare tid rätten att disponera öfver det honom tillkommande boställe. Förlusten af denna rätt måste medföra dels mindre inkomster, dels mångahanda olägenheter i öfrigt, när ingen

myndighet torde kunna garantera, att de bestämmelser och omständigheter, som vid arrendets uppgörande ansetts fördelaktiga och lämpliga för den dåvarande boställshafvaren, äfven blefve det för efterträdaren. Förslagets grundbestämmelse om utarrendering utan inskränkning till boställshafvarens besittningstid syntes alltså tillgodose möjligen boställenas, men näppeligen presterskapets bästa. Då domkapitlet dessutom icke kunnat öfvertygas om lämpligheten, ännu mindre om nödvändigheten af en arrendelag, hvars grundprincip i tillämpningen kunde medföra en kränkning af efterträdarens rätt, ansåge sig domkapitlet icke böra tillstyrka bifall till förslaget.

Domkapitlet i Upsala har yttrat, att domkapitlet visserligen icke kunde förbise de betänkligheter, som mot komiténs förslag anförts, allra minst dem, som anginge sjelfva principfrågan rörande befogenheten af den inskränkning eller det ingrepp, som onekligen innebures i arrendetidens utsträckning utöfver gränsen för en boställshafvares rätt in på en eventuel tillträdares besittningstid, men om genom författningens bestämmelser efterträdares rätt i detta afseende verkligen kunde blifva skyddad, ville domkapitlet icke af principiellt skäl motsätta sig en författning, som obestriddligen innefattade en högst väsentlig förmån för den boställshafvare, som ansåge sig hafva skäl att deraf begagna sig. Der egendomliga jordbruksförhållanden eller andra omständigheter ansåges lägga hinder i vägen för utarrendering på längre tid eller på annat sätt än nu vore fallet, stode det boställshafvaren fritt att derefter förfara. En allmän förordning, som undanröjde sådana särskilda olägenheter eller hinder, torde icke kunna åstadkommas.

Med erkännande af de fördelar i flera afseenden, som för åtskilliga innehafvare af ecklesiastika boställen äfven inom Visby stift skulle vinnas derigenom, att förevarande förslag vunne nådig fastställelse, och under uttalande af önskvärdheten af att en förordning, gående i samma riktning, om också med åtskilliga förändringar, komme till stånd, har domkapitlet i sistnämnda stift påpekat, hurusom förslaget omfattats med jmförelsevis ringa sympatier af stiftets pastorat och boställshafvare, samt dervid tillika uttalat såsom sin åsigt, att förslaget icke fullt lämpade sig för de säregna förhållanden rörande presterskapets bostadsboställen, som vore rådande på Gotland. Det öfvervägande antalet af dessa boställen torde nemligen få anses höra till den kategori, som ej borde komma i fråga till utarrendering, emedan de vore så ringa, att deras afkastning lemnade föga eller intet öfverskott utöfver de för tjänsteinnehafvaren oundgängliga naturaförmåner, eller med afseende å läge och bostadsförhållanden företedde väsentliga svårigheter vid utarrendering. Hvad särskildt anginge bostadsförhållandena, saknade de flesta boställen på Gotland arrendatorsbostad,

något som i anseende till bostälленas ringa arrendevärde i allmänhet icke utan stor uppoffring från boställshafvarens sida kunde afhjelpas. Dertill komme att många boställen ej egde skog tillräcklig för nödigt bränsle åt boställshafvaren, än mindre för att lemna något öfverskott till fyllande af en arrendators behof derutinnan. Dessutom funne domkapitlet, i likhet med flera boställshafvare, bestämmelserna för arrendatorn i några fall allt för stränga.

Förslaget har af domkapitlet i Göteborg ansetts vara i det stora hela väl motiveradt och väl afvägdt samt har af domkapitlet i Linköping och Vesterås helt allmänt förordats; men hafva dessa tre domkapitel såväl som domkapitlet i Lund och Hernösand — hvilka senare icke särskildt yttrat sig om förslagets lämplighet såsom grund för lagstiftning i ämnet — mot förslagets detaljer fränställt flera eller färre anmärkningar.

Utän någon som helst erinran mot förslaget hafva domkapitlet i Vexjö och Karlstad tillstyrkt nådigt bifall till detsamma.

Af de från länsstyrelserna inkomna yttranden går icke något ut på förslagets afstyrkande. Dock har Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Östergötlands län förklaradt sig icke våga göra något bestämdt uttalande derom, huruvida förslaget skulle komma att tillgodose såväl församlingarnas som presterskapets bästa, men hölle Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande för sannolikt att, såvida frågan angående arrendekontraktens uppgörande kunde nöjaktigt lösas samt de föreslagna bestämmelserna rörande byggnadsskyldighet och öfvertagande af öfverloppsbyggnader befunnes ändamålsenliga, förslaget kunde åt innehafvare, som sjelfva finge taga del i utarrenderingen, bereda afsevärd fördel, hvaremot det syntes vara högeligen osäkert, om de senares efterträdare skulle finna sig nöjda. — Likaså hyste landshöfdingeembetet i Vestmanlands län stora betänkligheter emot att tillstyrka förslagets antagande till lag, synnerligen på de skäl, som af komitéledamoten Johansson blifvit i hans vid komiténs betänkande fogade reservation anförda.

Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Skaraborgs län har förmått att, ehuru förslaget i allmänhet syntes vara väl genomtänkt och väl af fattadt, det stora flertalet — såsom det ville synas omkring 85 procent — af Skara stifts presterskap äfvensom domkapitlet dock på det bestämdaste afstyrkt detsammäs godkännande. Detta afstyrkande torde nog, enligt Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvandes mening, i flera fall hafva varit beroende af missuppfattning af förslaget, såsom skulle detsamma innefatta ett tvång till utarrendering, ehuru ett sådant tvång alldeles icke satts i fråga, utan utarrenderingen tvärt om uttryckligen gjorts beroende af boställshafvarens begäran, hvadan hinder icke lades mot prestens rätt enligt

4 § af 1723 års privilegier att till sitt underhåll, utan andras förfång, bruka och häfda eller häfda låta sitt boställe. Men Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande måste dock i förevarande fall fästa synnerlig vigt vid den åsigt, som af presterskapet och domkapitlet nära nog enhälligt uttalats. Gälde frågan således endast Skaraborgs län eller Skara stift, skulle Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande förorda, att förslaget åtminstone icke för närvarande upphöjdes till lag. Men då presterskapet i de öfriga och, såsom de till komitén gifna svaren tycktes visa, äfven de flesta landsdelarne i riket på goda skäl framhållit behofvet af en större frihet än hittills att genom vederbörande myndigheters försorg få för längre tid utarrendera sina boställen; då hvad som anförts i afseende å »blifvande boställshafvares rätt» desto mindre kunde tillerkännas den betydelse man dervid velat fästa, som bostadsboställe redan nu kunde för viss längre tid utarrenderas och åtskilliga sådana äfven vore med nådigt tillstånd utarrenderade; då de uttalade betänkligheterna i öfrigt ej heller syntes böra tillmätas någon afgörande vigt; och då tillämpningen af den ifrågasatta förordningen inom Skara stift i allt fall helt och hållet blefve beroende af boställshafvarens fria val, ansåge sig Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande icke böra afstyrka godkännande af de hufvudgrunder, hvarpå förslaget hvilade.

I likhet med komitén har Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Jönköpings län funnit det ligga i öppen dag, att det för det stora flertalet af landets prester borde medföra en afsevärd fördel, derest möjlighet bereddes dem att utarrendera sina med jordbruk förenade bostadsboställen under viss bestämd tid, utan rätt för en efterträdande boställshafvare att före arrendetidens utgång häfva arrendeaftalet. Vål kunde en utarrendering af sådan beskaffenhet anses medföra något ingrepp uti sistnämnde boställshafvares rätt att efter eget behag disponera öfver bostället, men man torde, derest vid utarrenderingen vederbörlig hänsyn toges ej blott till den dåvarande utan jemväl till en blifvande boställshafvares intressen och om arrendekontraktet blefve affattadt i enlighet dermed, svåriligen ega befogenhet att såsom ett afgörande skäl mot en utarrendering af den beskaffenhet komitén föreslagit framhålla en möjligen blifvande innehafvares eventuela intresse att sjelf få disponera bostället. Att detta utarrenderats för en viss följd af år vore ju alltid kunnigt för den, som sökte den med bostället förenade syssla, och det torde i många, ja kanske i de flesta fall komma att anses såsom en vinst, att redan på förhand kunde med bestämdhet beräknas beloppet af de ekonomiska fördelar, som vore förenade med den sökta sysslan, i stället för att mer eller mindre oberäkneliga möjligheter i sådant hänseende eljest mötte. Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande hade emellertid trott sig finna, att komitén vid utarbetan-

det af sitt förslag allt för mycket haft för ögonen att genom föreskrifter om detaljbestämmelser i kontrakten skydda boställshafvaren gent emot arrendatorn, under det att boställets intressen icke blifvit behörigen beaktade. Vid granskning af komiténs förslag har Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande med anledning häraf ansett sig böra framställa en del anmärkningar, med hänsyn till hvilka Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande hemställt, att förslaget icke måtte i sin nuvarande form vardas af Eders Kongl. Maj:t godkänt. — Under återopande af åtskilliga erinringar mot vissa viktigare detaljbestämmelser i förslaget, har jemväl Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Upsala län ansett sig icke kunna tillstyrka förslagets godkännande i befintligt skick.

Länsstyrelserna i Stockholms, Hallands, Vermlands, Gefleborgs, Vester-norrlands, Jemtlands och Norrbottens län, hvilka länsstyrelser från ofvan angifna synpunkt — nemligen med afseende å den allmänna innebörden af förslaget — jemväl yttrat sig öfver detsamma, hafva för sin del godkänt förslagets grundtanke, åsyftande, såsom af hvad förut blifvit nämnt framgår, möjliggörandet genom lagbestämmelser af bostadsboställes upplåtande på arrende under viss tid med förbindande verkan för en under arrendetiden möjligen tillträdande ny boställshafvare; dervid anförts af

Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Vermlands län: att om det än af erfarenheten från samma län rörande andra ecklesiastika lägenheters utarrendering kunde synas tvifvelaktigt, huruvida med friheten vid bostäl-lenas utarrendering skulle vinnas någon afsevärd förbättring i presterska-pets ofta nog svaga ekonomiska vilkor, Eders Kongl. Maj:ts befallnings-hafvande dock funnit förslaget innebära möjlighet för afhjelpande af ett länge känt behof för presterskapet af ett bättre tillgodogörande af de med jordbruk förenade boställena, men på samma gång ett medel till be-frielse från de med presterlig befattning oförenliga jordbruksbestyren, samt att genom de under senare tider vid upprepade tillfällen meddelade till-stånd till utarrendering af ifrågavarande boställen på ända till tjugu år lemnats erkännande åt samt hänvisats till den grundsats, som i förslaget funnit sitt uttryck;

Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Jemtlands län: att det vis-serligen torde kunna antagas, att den föreslagna rätten till utarrendering af presterskapets bostadsboställen icke komme att inom nämnda län i någon vidsträcktare mån tagas i anspråk, då der rådande förhållanden — såsom svårigheten att drifva ett lönande jordbruk och konkurrensen med den mängd »bolagshemman», som utbjödes till utarrendering på mycket billiga vilkor — i de flesta fall torde göra det omöjligt att erhålla arrendatorer på de vilkor, som i förslaget förutsattes; att det emellertid ej torde vara

lätt, om ens möjligt, att finna bestämmelser, som kunde underlätta utsigterna för dylik utarrendering inom länet, på samma gång de lämpade sig för förhållandena å andra orter; äfvensom att, när den ifrågasatta utarrenderingen för visso kunde blifva till nytta för presterskapet i andra trakter af vårt land, förslaget syntes i hufvudsak vara värdt allt understöd, helst om det bestämdes, att Eders Kongl. Maj:t kunde i särskilda fall medgifva undantag från författningens strängare bestämmelser — exempelvis i § 7 — hvilka försvårade dess tillämpning inom länet; samt

landshöfdingeembetet i Norrbottens län: att det vore en känd sak, hurusom jordbruksboställen under nuvarande förhållanden utgjorde en stor tunga för dem af länets prester, som innehade dylika boställen; att en lag, som möjliggjorde ordnad utarrendering af boställe i dess helhet eller delvis, därför torde af de flesta sådana prester helsas med tillfredsställelse; att de mer eller mindre väsentliga anmärkningar, som af flertalet boställshafvare gjorts mot förslaget, i allmänhet vore framkallade af de för öfre delarna af Norrland egendomliga förhållanden, under hvilka boställena brukades och innehades; samt att landshöfdingeembetet, som för sin del ansåge förslaget i hufvudsakliga delar tillämpligt jemväl för Norrbottens län, i fråga om de erinringar, landshöfdingeembetet ansett sig böra vid förslaget framställa, tagit hänsyn till angifna förhållanden.

Öfriga länsstyrelser hafva vid sitt skärskådande af förslaget visserligen understundom utgått från viktiga allmänna synpunkter, men dock i regel inskränkt sig till en granskning af förslagets detaljer.

De yttranden — i tusental — som inkommit från pastorat och presterskap äro helt naturligt af mycket olika betydelse för den föreliggande frågans utredning. Många ega dock ett stort värde, antingen därför att i dem framhållits särskilda orters egendomligheter, till hvilka vid lagstiftningen måhända kan tagas hänsyn, eller därför att förslaget i dem erhållit en belysning, som ofta synes förtjent af beaktande. Då emellertid vederbörande domkapitel eller länsstyrelse i sitt utlåtande merendels upptagit hvad från pastoratens och presterskapets sida sålunda blifvit af vikt anfördt, lära en redogörelse för deras yttranden icke vara af behofvet påkallad, likasom den icke heller torde kunna erbjuda något större intresse. Dock har kollegium trott sig böra nämna, att de ojemförligt flesta pastorat och prester — om hänsyn tages till riket i dess helhet — anslutit sig till komiténs förslag i dess allmänna syfte, om de ock icke underlåtit att mot vissa delar af förslaget göra viktiga erinringar.

Ehuru kollegium, lika litet som komitén, förbiser, att genom ett fast ordnad arrendeförhållande olägenheter kunna uppstå såväl för den utarrenderande boställshafvaren, som i synnerhet för hans efterträdare, finner dock

kollegium de betänkligheter, som härutinnan möta, ej böra tillerkännas den vigt, att af hänsyn till dem den ifrågasatta lagstiftningen icke borde komma till stånd. Fast hellre förmenar kollegium, att de skäl, som för utarrendering utöfver boställshafvares besittningstid af hans med jordbruk förenade bostadsboställe blifvit anförda i komiténs betänkande eller i de till detta ärende eljest hörande handlingar, äro af öfvervägande betydelse i jämförelse med de skäl, som för en motsatt åsigt framhållits. Kollegium tvekar alltså icke att med sitt förord understödja komiténs förslag i anseende till dess allmänna innebörd.

Vidkommande härefter de af komitéen uppställda *hufvudgrunder* för en utarrendering af nu angifna beskaffenhet, biträder kollegium i allo hvad komitéen i sin första sats uttalat derom, att arrendeupplåtelsen skall göras beroende af boställshafvarens ansökning i sådant syfte samt af hans godkännande beträffande arrendevilkor och arrendator. Härutinnan synes ock full samstämmighet råda mellan dem, som yttrat sig öfver förslaget. Kunde emellertid befaras, att åt ordet »boställshafvare» skulle gifvas den vidsträckta betydelse, som Örby pastorat och presterskap (Göteborgs stift) velat deri inlägga, nemligen att »enka under tjänste- och nådår» vore berättigad att såsom »boställshafvare» få det åt hennes man i lifstiden upplåtna boställe utarrenderadt utöfver den besittningstid, som kan för henne vara bestämd, är det uppenbarligen nödvändigt, att berörda ord ersättes med ett annat, som tydligt angifver, att initiativet till utarrenderingen tillkommer endast den, som *på grund af embete eller tjänst* innehar ett med jordbruk förenadt ecklesiastikt bostadsboställe.

I fråga om de hufvudgrunder, enligt hvilka utarrenderingen borde ordnas, för att efterträdarens intresse skulle behörigen tillgodoses, hafva meningarna deremot varit mycket delade, i hvad dessa grunder afse dels skyldighet för arrendatorn att utgöra vissa naturaprestationer till boställshafvaren och dels arrendetidens begränsning i vanliga fall till tio år.

Redan inom komitéen hafva af en reservant framhållits olägenheterna af den s. k. *embetsskjutsen*, hvilken enligt förslaget (§ 7 första stycket mom. 1) skulle af arrendatorn utan särskild ersättning verkställas.

Med hänsyn dertill att vid utarrendering af boställe i dess helhet boställshafvaren under alla förhållanden blefve nödsakad att, om han icke ville underkasta sig en ganska känbar förlust, in natura tillgodogöra sig antingen embetsskjutsen eller ock foder och stallrum för hästar, oafsedt alla de obehag och olägenheter icke mindre för honom än för arrendatorn, som möjligtvis kunde deraf härflyta, har domkapitlet i Lund hemställt, att alternativt måtte stadgas, att värdet för år af ifrågavarande prestationer

skulle i arrendekontraktet utsättas, med boställshafvaren förbehållen rätt att efter eget val antingen tillgodogöra sig prestationerna in natura eller ock i stället af arrendatorn uppbära det i kontraktet derå utsatta penningvärde; och har domkapitlet i Vesterås, enär det i flera fall måste vara förenadt med stor svårighet att angifva skjutsens omfattning, ansett att företräde borde gifvas åt en sådan affattning af stadgandet om skjuts, att vederbörande hade frihet att i kontraktet uppgöra antingen om fri skjuts till viss omfattning eller om skjuts, hvilken till visst pris betalades. Äfven åtskilliga länsstyrelser hafva funnit bestämmelsen om embetskjuts mindre tillfredsställande. Enligt Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvandes i Stockholms län åsigt vore, såsom åsyftade reservant inom komitén framhållit, åläggandet för arrendatorn att utan särskild ersättning tillhandahålla boställshafvaren embetskjuts egnadt att gifva anledning till missnöje, bråk och trassel mellan dessa parter; och då dessutom skjutsskyldigheten, som, churu den sällan kunde antagas equivallera med tillhandahållandet af foder och stallrum åt boställshafvarens hästar, vore afsedd att i alla fall uppställas såsom ett alternativ vid sidan af sistnämnda förpligtelse, icke i allmänhet läte sig på förhand med tillbörlig grad af säkerhet till sitt värde beräknas samt därför ock kunde antagas komma att i många fall mer än tillbörligt nedbringa arrendeafgiften, vore det näppeligen klokt att, såsom komitén gjort, uppställa förenämnda tillvägagångssätt såsom det enda möjliga och tillåtna. Vanskligheten af förbehållet om vissa naturaprestationer, hvilka med nödvändighet skulle af arrendatorn utgöras till boställshafvaren, har vidare framhållits af länsstyrelserna i Jönköpings, Kalmar, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs, Kopparbergs samt Norrbottens län, hvarjente pastorat och presterskap i många af sina yttranden, stundom med en viss skärpa, vändt sig mot förslaget i denna del.

Beträffande åter principen om *arrendetidens inskränkning i regel till tio år* har domkapitlet i Lund anmärkt, att det kunde betviflas, huruvida en sålunda bestämd arrendetid kunde, med påaktande af så väl egendomens ordentliga brukning som vederbörande boställshafvares verkliga fördel, anses lämpligen afvägd. Enligt det cirkulationsbruk, som väl i allmänhet inom stiftet å den bättre jorden följdes, vore åkern indelad i sex till åtta skiften med ordnad växtföljd och trädesberedning. En arrendator, som med iakttagande af ett dylikt brukningssätt möjligen skulle finna sig föranlåten att vid trädesberedningen eller eljest under de första sex å åtta arrendeåren successivt nedlägga betydligare kostnader på jordförbättring i syfte att bringa egendomen i högsta möjliga kultur, skulle antagligen låta sig derifrån afskräckas, af skäl att han icke skulle hafva någon utsigt att under den återstående korta arrendetiden skörda frukten af sina nedlagda kost-

nader. I stället skulle han helt visst föredraga att, utan att göra sig skyldig till påtaglig vanhäfd, söka afpressa egendomen så stor afkastning som möjligt, med påföljd att dess arrendevärde vid arrendetidens slut snarare blifvit förminskadt än ökad. En arrendelag borde väl söka råda bot på det ofta öfverklagade förhållandet, att jordbruket å prestboställen i allmänhet sköttes på ett mindre tillfredsställande sätt. I öfverensstämmelse med hvad uti flerfaldiga yttranden från pastoraten blifvit yrkadt hemstälde därför domkapitlet, att arrendetiden måtte bestämmas till tolf å femton år. Ännu ett domkapitel, nemligen i Hernösand, har med hänsyn till vigten att få goda arrendeafstal till stånd ansett fördelaktigt, att arrendetiden förlängdes, så att den i regel blefve tjugu år. Af länsstyrelserna hafva Eders Kongl. Maj:ts befallnigshafvande i Stockholms, Upsala, Jönköpings, Kronobergs, Malmöhus, Göteborgs och Bohus samt Jemtlands län äfvensom landshöfdingeembetena i Blekinge och Kristianstads län likaledes förordat den normala arrendetidens större eller mindre utsträckning utöfver de af komitén föreslagna tio åren, dervid anförts, bland annat, hurusom erfarenheten visat, att arrendenas begärlighet vore i väsentlig mån beroende af arrendetidens längd; att de dugligaste och mest önskvärda arrendatorer antagligen icke komme att deltaga i täflan om nu ifrågavarande arrenden, som måste afträdas vid det tionde arrendeårets utgång; att arrendeafgifterna för de på sådana villkor utarrenderade boställen måste blifva afsevärdt lägre än som kunnat ernås vid en längre arrendetid; att i de allra flesta fall finge antagas såsom visst, att utarrenderingen vore till lika stor nytta för en efterkommande boställshafvare som för den närvarande; att i vanliga fall en arrendator icke torde under en tioårig arrendeperiod blifva i tillfälle att, såsom komitén förmenat, erhålla godtgörelse för nedlagda mödor och kostnader; samt att med afseende å de fastigheter, om hvilka här vore fråga, en mängd särskilda förhållanden tillkomme, hvilka helt visst i sin mån skulle verksamt bidraga till att göra en så kort arrendetid olämplig, då ju arrendatorn skulle ej blott fullgöra boställshafvarens nybyggnads- och underhållsskyldighet med afseende å de till arrendatorns begagnande öfverlemnade laga hus än äfven lösa de öfverloppshus, som ställes till hans förfogande, hvarförutom arrendatorn skulle ansvara för utskylder och besvär äfvensom bekosta brandförsäkring för vissa hus.

Sättet för lösningen af nu omhandlade frågor — angående tillgodo-seendet af boställshafvarens behof af vissa naturaprestationer och om arrendetidens bestämmande — varder utan tvifvel af största betydelse för utvecklingen af det arrendeväsen, som skulle genom förslaget tillskapas. Det är dock att befara, å ena sidan att stadgandet om embets skjuts, hvilket synes egnadt att blifva en källa till obehag och tvister mellan boställshafvare

och arrendator, skall verka återhållande på en boställshafvare, som eljest kunde vara benägen att utarrendera sitt boställe, samt å andra sidan att den allt för korta arrendetiden icke skall innebära tillräcklig lockelse för en kunnig och driftig landtbrukare att öfvertaga skötseln af ecklesiastik boställsjord, eller att denna skötsel åtminstone icke skall blifva till verklig fromma för jordens häfd under den korta arrendetiden.

Anledningen dertill att, enligt förslaget, någon särskild ersättning icke förbehållits arrendatorn för embetsskjuts har af komitén angifvits med en hänvisning till det nyttiga för embetsutöfningen att presten icke i hvarje enskildt fall behöfde tänka på kostnaden för embetsskjuts, utan att denna kostnad af så väl boställshafvare som arrendator finge i sin helhet beräknas vid arrendeafgiftens bestämmande. Det har emellertid i åtskilliga yttranden af pastorat och prester blifvit antydt, att svårigheten att i kontraktet närmare bestämma omfattningen af den nödiga embetsskjutsen skulle så godt som inbjuda arrendatorn att underkasta frågan härom sin pröfning i hvarje särskildt fall, hvarvid boställshafvaren, i händelse af olika meningar, helt visst måste finna sig i arrendatorns domslut. Men »om något fins, som kan försvåra en samvetsgrann utöfning af embetet, måste det vara en dylik beroende ställning», såsom kyrkoherden i Kinneveds pastorat af Skara stift framhållit vid granskningen af komiténs förslag rörande embetsskjutsen. Denna anordning skulle sålunda kanhända mången gång komma att visa sig hinderlig för uppnåendet af just det mål, som derigenom skulle främjas. I allt fall torde förslaget i denna del icke erbjuda någon garanti — om sådan kan anses behöflig — för embetets pligt-enliga utöfvande af prest, som låtit på viss tid utarrendera sitt boställe.

Med afseende å tjänstbarheter öfver hufvud anser visserligen kollegium, att det kan vara till fördel för både boställshafvare och arrendator, om den förre kan få sitt behof deraf i så stor omfattning som möjligt tillgodosedt genom den senare; och särskildt är det af vigt, att boställshafvaren alltid kan påräkna att för sin egen och sina familjemedlemmars fortskaffning få anlita arrendatorns biträde, om boställshafvaren ej vill sjelf hålla hästar, eller, der han detta önskar men till födande af hästarna icke undantagit visst område af bostället, att bekomma stallrum och foder af arrendatorn. Men det bör härvid tillses, att boställshafvaren må hafva fria händer i sitt förhållande till arrendatorn och att följaktligen, hvad särskildt skjutsen beträffar, boställshafvaren eger utan inblandning af arrendatorn bestämma såväl antalet resor som målet för hvarje resa. En dylik sjelfständighet från boställshafvarens sida lär emellertid ej kunna uppehållas, med mindre arrendatorn, efter någon öfverenskommen grund, und-

får ersättning för all den skjuts han jemlikt de närmare bestämmelserna i arrendekontraktet skall åt boställshafvaren fullgöra.

Enligt kollegii mening torde alltså hvad förslaget innehåller om skyldighet för arrendatorn att *utan särskild ersättning* verkställa embetsskjuts åt boställshafvaren böra ur förslaget utgå.

Äfven i fråga om den maximitid, hvarunder presterskapets boställen må i regel kunna utarrenderas anser kollegium, att komiténs förslag derutinnan bör undergå jemkning, i syfte att tiden något utsträckes, hvilket skulle lända till fördel icke blott för arrendatorerna utan i främsta rummet för boställshafvarne. Under en arrendetid, som medgifver tillämpning af ett cirkulationsbruk med åtminstone sex skiften, torde nemligen kunna förväntas en omsorgsfullare brukning och en deraf följande rikligare afkastning af jorden än under en kortare period; men i samma mån böra naturligtvis äfven boställshafvarens utsigter till en förhöjd arrendeafgift ökas. Kollegium förbiser icke, att genom en utsträckning af arrendetiden olägenheterna af det nya systemet blifvit något större, om hänsyn tages till en efterträdande boställshafvare, som vill sjelf bruka sitt boställe. Men skall utarrendering på viss tid af presterskapets boställen medgifvas, lärer denna tid böra så bestämmas, att icke, på sätt Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Göteborgs och Bohus län anmärkt, boställenas och arrendatorernas rätt i afsevärd mån undanskjutes af omsorgen om boställshafvarnes, särskildt de efterträdande boställshafvarnes, dispositionsrätt till boställena. Af sålunda och till stöd för arrendetidens utsträckning särskildt af domkapitlet i Lund anförda skäl hemställer kollegium, att i komiténs förslag må vidtagas den ändring, att tiden för utarrendering af presterskapets boställen bestämmas till högst tolf år under vanliga förhållanden.

De af komitén i öfrigt för förslaget uppställda hufvudgrunder innefatta, såsom redan blifvit nämndt, bestämmelser dels derom att pastorat skall höras beträffande frågan om utarrendering af ecklesiastikt boställe må medgifvas, dels ock derom att arrendevilkoren skola pröfvas och fastställas af Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande och domkapitlet.

Mot den förra bestämmelsen lärer någon befogad invändning ej kunna göras, då ju pastoratets intresse ej oväsentligt beröres af utarrenderingen. Utom det att pastoratet kan hafva att fullgöra byggnadsskyldighet med afseende å de hus, som ställas till arrendatorns förfogande, har pastoratet äfven att vaka deröfver, att bostället blifver väl häfdadt och lemnar största möjliga inkomst, så att förtjente män må finnas benägna att åtaga sig den tjenst, med hvilken bostället är förenadt.

Rörande *den befattning med utarrenderingen, som enligt förslaget skulle åligga Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande och domkapitlet*, har blif-

vit af domkapitlet i Lund framhållet, hurusom särskildt i ett stift sådant som Lunds det ifrågasatta åliggandet otvifvelaktigt skulle medföra en ganska betydlig tillökning i de mångahanda göromål, som derförutan redan påhvilade domkapitlen och som till förfång för domkapitelsledamöternas egentliga embetspligter så betänkligt inkräktade på deras tid och omtanke, att de icke annat än i yttersta nödfall syntes böra ökas. Ledamöternas föregående utbildning för deras egentliga embeten kunde icke heller anses göra dem synnerligen skickade att handlägga allehanda ekonomiska mål. Den expeditionspersonal, som tilldelats domkapitlen, vore redan förut så betungad af göromål och dess löneinkomster så ringa eller ovissa, att arbetsbördan näppeligen torde kunna ökas. Förslaget föreskrift om domkapitlens deltagande i handläggningen af ifrågavarande ärenden öfverensstämmde visserligen med liknande föreskrift angående utarrendering af presterskapets annex- och mensalhemman. Detta bestyr vore dock föga betungande, enär för arrendekontrakt i sistnämnda fall kunde användas tryckta formulär, hvilket deremot icke läte sig göra med afseende å kontrakt rörande utarrendering enligt föreliggande förslag i anseende till de mångfaldigt vexlande kontraktsvilkoren. Domkapitlens bestyr härutinnan blefve ännu mera betungande, om, såsom antagligt vore, Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande funne sig föranlåten att först inhemta domkapitlets mening om ett af vederbörande uppgjort förslag till arrendekontrakt och granskningen deraf således i första hand ankomme på domkapitlet. Dessutom torde ingen rimlig anledning förefinnas för antagandet att berörda ärenden skulle blifva på ett mindre nöjaktigt sätt handlagda, derest Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande ensam, utan domkapitlets medverkan, toge befattning med desamma. Domkapitlet hemställde förty, att förslaget i angifna hänseende måtte omarbetas i den af domkapitlet antydda riktning.

Från ungefär samma utgångspunkt har Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Östergötlands län kommit till ett motsatt resultat, eller en hemställan att föreskriften angående Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvandes deltagande i pröfning och fastställelse af arrendekontrakt måtte varda ur förslaget utesluten; till stöd för hvilken hemställan andragits, att då granskningen af arrendevilkoren borde omfatta icke allenast kontraktets formela giltighet utan äfven hvarje detaljbestämmelses reela innebörd — i hvilket senare afseende skulle tillses bland annat, att efterträdarens behof af bostad, ekonomibyggnader, gårdsplan och trädgård blefve behörigen tillgodosedda — svårigheterna vid granskningen skulle för Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande blifva så stora och granskningsarbetet, om boställenas utarrendering blefve något mera allmänt ifrågasatt, så tidsödande, att granskningen helt säkert komme inom kort att genom omständigheter-

nas magt inskränkas till det minsta möjliga, samt att vid sådant förhållanden den Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande ålagda pröfning skulle förlora sin betydelse, ehuru å andra sidan vid uppkommande stridigheter mellan boställshafvare och arrendator äfvensom vid ombyte af boställshafvare Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande finge bära ansvaret för befintliga brister i kontraktet.

Det af komitén föreslagna sätt för ifrågavarande ärendens behandling har gifvit anledning till ett uttalande jemväl af Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Kronobergs län, som funnit det föga lämpligt, att Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande och domkapitlet, hvilka myndigheter i allmänhet icke kunde sammanträda med hvarandra, skulle samfäldt besluta i åtskilliga arrendeväsendet rörande angelägenheter. Ansåges det behöfligt, att dessa myndigheter vid utarrenderingen medverkade, torde giltiga skäl vara förhanden, att åt hvardera myndigheten öfverlemnades beslutanderätt i de särskilda frågor, hvilka hvar och en kunde anses mest lämpade att afgöra. En onödigt omständlig och tungskött procedur föranleddes, för den händelse genom skriftvexling i fall, der skiljaktiga meningar yppade sig, skulle åstadkommas sammanjemkning och gemensamt beslut i anhän-giggjordt arrendeärende.

I sammanhang härmed torde böra omförmälas, att domkapitlen i Strengnäs och Göteborg, med hänsyn dertill att, om komiténs förslag upphöjdes till lag, göromålen i domkapitlens expeditioner skulle väsentligt ökas, gjort framställning, domkapitlet i Strengnäs om beviljande af anslag för anställande af det ytterligare biträde inom expeditionen, som med nödvändighet erfordrades, och domkapitlet i Göteborg om åläggande för boställshafvare att till expeditionen inbetala en lämplig ersättning för dess arbete; och har äfven landshöfdingeembetet i Kristianstads län framhållit, att, under angifna förutsättning, den för Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande betydligt ökade arbetsbördan ovilkorligen påkallade ökade arbetskrafter, för hvilkas aflönande medel torde böra anvisas. Utan att med anledning deraf göra något yrkande, har Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Vesternorrlands län om komiténs förslag uttalat det allmänna omdöme, att formaliteterna vid utarrenderingen vore väl många och tidsödande, äfvensom att dessa formaliteter och deraf beroende remisser skulle, derest utarrendering af presternas boställen mera allmänt ifrågakomme, blifva högst betungande för myndigheter, hvilka, såsom Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande, redan vore af göromål öfverhopade.

Hvad sålunda af myndigheterna blifvit mot komiténs förslag i denna del anmärkt får ökad betydelse genom yttranden i samma riktning af enskilda prester, såsom att det blott skulle leda till större omgång, tidsut-

drägt och kostnad, om utarrenderingen af prestbord lades i två jemnställda myndigheters händer, att förslaget gjorde utarrenderingsproceduren »fruktansvärdt omständlig och på flera håll onödigt besvärande», samt att förslaget blefve allt för omständligt och tungt för dem, som skulle praktiskt tillämpa det (kyrkoherdarne i Gagnefs pastorat af Vesterås stift, Hörzne pastorat af Visby stift och Karlskyrka pastorat af Strengnäs stift).

Dessa anmärkningar synas böra beaktas. En hvar af de myndigheter, som gemensamt skulle taga befattning med utarrenderingen, är redan strängt upptagen af andra embetsärenden, hvarför det icke torde vara lämpligt att, om sådant kan utan skada undvikas, för båda öka arbetsbördan. Helt visst måste emellertid utarrenderingen försiggå under endera myndighetens kontroll. Enligt kollegii förmenande gör det tillfyllest, om, sedan vederbörande domkapitel med hänsyn till prestens tjensteutöfning och personliga ställning pröfvat ansökningen om tillstånd till utarrendering och meddelat sådant tillstånd, Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande allena handlägger sjelfva utarrenderingsfrågan, som i detta senare skede uppenbarligen bäst egnar sig för verldslig myndighets behandling. Af skäl, som domkapitlet i Lund framhållit, kan förfarandet vid utarrendering af presterskapets annex- och mensalhemman svårligen åberopas till stöd för förslaget om ett samarbete mellan Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande och domkapitel, när fråga uppstår om utarrendering enligt det nya systemet. Dessutom synes det mindre lämpligt att till den omfattning förslaget föranleder vidga området för nämnda — till sin sammansättning och verksamhet så olika — myndigheters samfälda beslutanderätt.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt får kollegium i underdånighet tillstyrka, att komiténs förslag i förevarande del icke må af Eders Kongl. Maj:t godkännas, utan åt Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande uppdrages att ensam fullgöra hvad enligt förslaget tillkommer Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande och domkapitlet samfäldt.

Med hänsyn till vigten att arrendefrågornas behandling icke genom allt för besvärliga formaliteter försvåras eller fördröjas, under det att å andra sidan icke något må eftergifvas, som kan bereda trygghet för iakttagande af intresserade parters bästa, förmenar kollegium, att *proceduren jemväl i öfrigt torde kunna och böra förenklas*, särskildt i fråga om uppgörande af förslag till arrendekontrakt. Till detta ämne återkommer kollegium vid granskningen af komitéförslagets detaljbestämmelser.

Innan kollegium öfvergår till berörda granskning, anser sig kollegium böra framhålla, att det syns kollegium, som om komitén äfven genom de stadganden i förslaget, hvilka hafva ett mera *materielt innehåll*, d. v. s.

afse arrendatorns skyldigheter gent emot boställshafvaren, och hvilka här ofvan i sammanhang med talet om bestämmande af den normala maximtiden för arrende blifvit delvis antydda, omgärdat utarrenderingen med så många och för arrendatorn så betungande föreskrifter, att endast få boställen torde kunna i enlighet med förslaget utarrenderas. Också har Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Kopparbergs län anmärkt, att förslaget syntes vara affattadt på sådant sätt, att det lemnade en boställshafvare så många fördelar men deremot beredde en arrendator så många olägenheter, att det torde möta stora svårigheter att erhålla några arrendatorer; under det att Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Göteborgs och Bohus län uttalat den mening, att förslaget egentligen kunde anses hafva tillämplighet på de större boställena. Talrika äro de yttranden af pastorat och prester, hvilka gå i samma rigtning som dessa myndigheters anmärkningar.

I synnerhet hafva betänkligheter rest sig mot komiténs förslag att ordna förhållandet emellan vederbörande, *der boställshafvaren enskildt tillhöriga hus ingå i arrendeupplåtelsen*, för hvilket fall meddelats föreskrift om skyldighet för arrendatorn att till boställshafvaren erlagga lösen för dylika hus efter visst åsatt värde, hvarefter arrendatorn skulle inträda i boställshafvarens rätt till husen. Enligt domkapitlets i Upsala åsigt måste denna föreskrift, såsom i flera till domkapitlet inkomna yttranden anmärkts, oskäligt nedtrycka arrendet, utan att ändock betrygga boställshafvaren mot möjliga förluster. Derigenom skulle mången duglig arrendator afskräckas från att söka ett arrende af nu ifrågavarande beskaffenhet, likasom äfven hinder kunde uppstå för arrendeöfverlåtelse. Det syntes följaktligen vara lämpligast, att husen, hvilka fortfarande borde vara boställshafvarens egendom, af arrendatorn mottoges med underhålls- och nybyggnadsskyldighet efter laga syn, såsom förhållandet vore med öfriga af honom begagnade byggnader. I likhet med domkapitlet i Upsala befarade Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Stockholms län, att det af komitéen föreslagna sätt att ordna omhandlade fråga skulle verka i hög grad nedsättande på arrendeafgiften, särskildt med hänsyn dertill att arrendatorn måste räkna med möjligheten att vid arrendetidens slut få såsom ersättning för den af honom för husen erlagda lösen åtnöja sig med det betydligt reducerade värde husen vid nedrifning och bortförande från platsen kunde betinga. Framför allt gälde detta i sådana fall, der arrendatorn ålades uppföra dylika hus ånyo (§ 8) och der, såsom väl förslagens mening vore, den verkliga kostnaden för husen komme att drabba arrendatorn. Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande, som sålunda ansåge komiténs förslag i förevarande afseende icke vara tillfredsställande, till-

trodde sig visserligen icke att framkomma med något bestämdt motförslag, men hemstälde dock till öfvervägande, huruvida icke saken kunde ordnas hufvudsakligen efter sådana grunder, att någon inlösen från arrendatorns sida ej komme att ega rum, utan att öfverloppshus, oafsedt arrendet, fortfarande komme att tillhöra boställshafvaren mot skyldighet för denne att i fråga om sådana af dessa hus, hvilka enligt bestämmelse i arrendekontraktet kunde komma att uppföras af arrendatorn sjelf, lemna denne full godtgörelse; att arrendatorn skulle hafva skyldighet att under arrendetiden underhålla husen och vid arrendets slut tillhandahålla dem vederbörande; att i händelse ombyte af tjensteinnehafvare inträffade under arrendetiden och den tillträdande icke ville lösa husen, derom afgörande vid af- och tillträdessynen borde träffas, synerätten hade att pröfva, i hvad mån någon del af arrendeafgiften kunde anses böra för husen under återstående arrendetiden tillkomma afträdande boställshafvaren eller hans rättsinnehafvare, samt ålägga tillträdaren att till afträdaren utgifva sådan del på en gång med dess kapitaliserade värde, hvarefter vid arrendetidens slut afträdaren skulle ega fritt förfoga öfver husen. Mot komiténs förslag i denna del hafva mer eller mindre bestämda invändningar gjorts äfven af Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Jönköpings och Kronobergs län samt af landshöfdingeembetena i Blekinge och Vesterås län. Dessutom hafva flera prester, som med erkännande yttrat sig om förslaget i öfrigt, förklarat sig anse, att derest förhållandet mellan arrendator och boställshafvare i sådana fall, då öfverloppshus ställes till arrendatorns förfogande, icke kunde ordnas annorlunda än komiténs föreslagit, en utarrendering i öfverensstämmelse med dess förslag endast sällan kunde komma till stånd och nästan omöjliggjordes med afseende å de mindre boställena, alldenstund en arrendator genom skyldigheten att lösa öfverloppshuset nödgades anskaffa större kapital än eljest vid arrenden vore behöfligt, hvarförutom det vore temligen ovisst, huruvida han vid sitt afträde kunde för husen bereda sig skäligen ersättning.

Den förändring i prestbostälernas brukande, som åsyftades af Riksdagen enligt dess underdåniga skrifvelse den 5 maj 1897, afsåg, såsom förut blifvit nämndt, endast större frihet för prestskapet än hittills att få genom vederbörande myndigheters försorg för längre tid utarrendera sina boställen. Om vid beviljande af en sådan frihet tillika kunna uppställas garantier, som bereda presten nödig trygghet i utöfvandet af hans embete samt skydd mot intrång från arrendatorns sida beträffande den personliga ställningen — af komiténs sjelf angifna nödiga garantier med afseende å utarrenderingen —, torde från lagstiftningens sida vara i boställshafvarens intresse i hufvudsak åtgjort hvad skäligen kan begäras. För åtskilliga prester,

särskildt dem som äro försedda med mindre boställen, medför helt visst rätten att genom ett fast ordnad arrendeförhållande kunna frigöra sig från bostälernas för dem ofta förlustbringande skötsel en afsevärd fördel, äfven om genom utarrenderingen utbytet af boställena skulle visa sig blifva obetydligt. Denna fördel skulle emellertid åsyftade boställshafvare gå förlustiga, derest för utarrenderingen uppställes vilkor och förbehåll af den ekonomiska innebörd, att ett mindre jordbruk ej kunde utgöra underlaget för uppfyllandet af samma vilkor och förbehåll. Derigenom skulle ock i sjelfva verket beträffande ett flertal boställen friheten till utarrendering ej blifva större än förut.

Då enligt kollegii mening den af komitén ifrågasatta skyldighet för en arrendator att lösa de boställshafvaren tillhöriga hus, som ställas till arrendatorns förfogande, utan tvifvel skulle förhindra utarrenderingen af månget boställe, hvilket eljest kunnat öfverlemnas till annans brukande, samt, der ett arrendeaftal verkligen komme till stånd, arrendatorn nog skulle, såsom Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Jönköpings län påpekat, genom en låg arrendeaftgift försäkra sig gent emot den förlust han kunde komma att lida derigenom, att vid hans blifvande afträde från bostället dess dåvarande innehafvare möjligen icke ville lösa de öfverloppshus, arrendatorn vid tillträdet måst tillösa sig, har kollegium ansett det vara af vigt, för främjandet af syftet med komiténs förslag, om nu berörda förhållande kunde ordnas på ett för arrendatorn mindre betungande sätt. Huru kollegium tänkt sig lösningen af denna fråga, skall i det följande vid granskningen af förslaget detaljer angifvas.

För öfrigt hyser kollegium den åsigt, att inom ramen af de stadganden, som betingas af nödig hänsyn till å ena sidan prestens personliga ställning och hans embetsutöfning samt å andra sidan efterträdarens ekonomiska intresse, största möjliga frihet bör lennas vederbörande att bestämma angående inbördes rättigheter och skyldigheter efter hvarje boställes beskaffenhet och olika orters särskilda förhållanden; den nya ordningen för utarrendering af presterskapets boställen skall sålunda helt visst blifva af desto större gagn för alla parter.

Kollegium öfvergår härafter till en redogörelse för de erinringar, till hvilka kollegium vid en mera detaljerad granskning af förslaget trott sig ega befogenhet.

§ 1.

I afgifvet yttrande öfver komiténs förslag har kyrkoherden i Vestra Kärrstorps pastorat, som utgör prebende till en teologie professor vid Lunds universitet, yrkat, att, derest förslaget vunne nådig stadfästelse, ingen ändring måtte ske i nu gällande bestämmelser angående rättighet och skyldighet för universitetets drätselnämnd att verkställa utarrendering af vid teologisk fakultet anställd prebendekyrkoherdes med jordbruk förenade bostadsboställe. Hvilka de åsyftade bestämmelserna äro har emellertid i berörda yttrande icke antydts, likasom hvarken domkapitlet i Upsala eller i Lund erinrat om något särskildt förfarande vid utarrendering af bostadsboställe, som anslagits åt kyrkoherde i prebendepastorat. Väl tillkommer det enligt § 165 af nådiga statuterna för universiteterna i Upsala och Lund den 10 januari 1876 drätselnämnden vid vederbörande universitet att, bland annat, utarrendera prebendehemman och andra universitetsfastigheter. Men ur detta stadgande torde icke kunna härledas någon rätt för drätselnämnden att taga befattning med utarrenderingen af ett hemman, som ingår bland de vid en presterlig beställning — om ock denna är af prebendenatur — fästade lönetillgångar. Så vidt kollegium kunnat inhemta, utarrenderas icke heller genom drätselnämnden vid Upsala universitet de åt lärare inom teologiska fakulteten derstädes anslagna boställen i vederbörande prebendepastorat, hvaremot beträffande liknande boställen, som upplåtits åt teologie professorer vid Lunds universitet, lärar förfaras i enlighet med den praxis, som blifvit i åberopade yttrande angifven. Denna praxis torde stödja sig på ett kongl. bref den 18 mars 1812, enligt hvilket nådigt bifall lemnats till ett af consistorium academicum i Lund väckt förslag, att prestgårdarne vid de prebendepastorat, som innehades af åtskilliga lärare vid Lunds universitet, måtte få på offentlig auktion till den mestbudande bortarrenderas för en tid af trettio år, då det likväl borde åligga kyrkoherden, eller prestgårdsinnehafvaren, att före auktionen underställa arrendevilkoren consistorii academici pröfning och antagande.

För den händelse en allmän författning angående utarrendering af presterskapets med jordbruk förenade bostadsboställen kommer till stånd, torde giltigt skäl ej kunna anföras, hvarför de kyrkoherdeboställen i prebendepastorat, som äro upplåtna åt teologie professorer vid Lunds universitet, skulle i fråga om utarrendering behandlas annorlunda än presterskapets öfriga dylika boställen; hvadan de stadganden, som hänföra sig till det särskilda sättet för utarrendering af förstnämnda boställen, torde böra, under angifna förutsättning, förklaras hafva upphört att ega giltighet.

Af komiténs förslag med tillhörande motiv synes icke framgå, hvilken

giltighet skall tillerkännas den föreslagna nya lagstiftningen angående arrende i förhållande till nu gällande lagstiftning i ett närbeslägtadt ämne, nemligen temporär afsöndring af jord från ecklesiastika boställen. Kollegium tillåter sig erinra om de stadganden, som reglera sistnämnda förfarande.

Genom nådiga kungörelsen angående afsöndring af jord från boställen eller vissa andra publika hemman eller lägenheter, som icke under stadgad åborätt besittas, den 27 juni 1896 är förordnadt, att om innehafvare af boställe vill afsöndra jord på viss tid eller på lifstid i enlighet med de grunder, som i lagen om hemmansklyfning, egostyckning och jordafsöndring af samma dag äro stadgade, skall ansökning derom göras hos det embetsverk, under hvars allmänna vård och inseende bostället lyder, hvilket embetsverk efter vederbörandes hörande, med afseende å boställets framtida nytta och förkofran, eger att, då skäl dertill förefinnes, sådant tillåta och villkoren bestämma. Då enligt ingressen till § 5 i nådiga instruktionen för kollegium af den 14 november 1879 värden och inseendet öfver de till ecklesiastikstaten upplåtna boställen, hemman och lägenheter tillkommer kollegium, som jemlikt mom. 4:o e) af samma paragraf har att pröfva och afgöra ärenden om afsöndring af jord eller lägenhet på viss tid från de under kollegii vård och inseende ställda egendomar, åligger det alltså kollegium att till pröfning upptaga en ansökning om temporär afsöndring af jord från ett med jordbruk förenadt ecklesiastiskt bostadsboställe samt, derest ansökningen bifalles, föreskrifva under hvilka vilkor upplåtelsen må ega rum.

Komiténs förevarande förslag (§§ 1, 2 och 3) medgifver likaledes, att del af sådant boställe må under viss tid på arrende upplåtas, dervid emellertid villkoren för upplåtelsen skola fastställas i helt annan ordning, än när det gäller temporär afsöndring af jord från samma slags boställen. Omfattar upplåtelsen, utom jord, jemväl till boställe hörande byggnader, lär ej ifrågasättas, att med afseende å en sådan upplåtelse 1896 års kungörelse skulle tillämpas. Men för den händelse endast jord upplåtes — något som äfven enligt komiténs förslag synes vara medgifvet —, torde villrådighet uppstå, huruvida vid meddelande af tillstånd till den ifrågakomna upplåtelsen skall förfaras enligt åberopade nådiga kungörelse eller enligt den af komitén föreslagna författning. Om vederbörande sökande kallar formen för den tilltänkta upplåtelsen arrende eller jordafsöndring, torde ej vara af betydelse för frågans afgörande. Emellertid är det uppenbarligen af vigt, att en bestämd gräns uppdrages för den nya författningens giltighetsområde.

Det i paragrafen använda uttryck »viss del deraf» har i yttranden af olika prester tolkats än så, att derigenom lades *hinder* i vägen för styck-

ning i flera lotter af boställe, om än aldrig så stort — ehuru en dylik åtgärd ansåges vara till boställets fördel — än åter så, att *tillstånd* kunde erhållas till s. k. styckevis utarrendering. I fråga om utarrendering af sist angifna beskaffenhet har domkapitlet i Visby — med anledning deraf att flera boställshafvare inom stiftet anslutit sig till den senare tolkningen — yttrat, att en dylik utarrendering skulle, om den också för tillfället beredde en och annan boställshafvare högre inkomst af bostället, i de allra flesta fall lända till stor skada för boställena, på den grund att dels mindre samvetsgranna arrendatorer skulle känna sig starkt frestade att utsuga boställena, dels skogen i följd af det ökade behovet af stängselvirke skulle illa medfaras, dels det understundom skulle vara förenadt med stora svårigheter att vid ett arrendeaftals utgående få en sådan liten del af bostället åter utarrenderadt, då de förutsättningar, som förut gjort detta möjligt, kanske icke längre förefunnes, dels ock slutligen det skulle vara förenadt med stora omkostnader och besvär att ånyo bringa ett sålunda sönderstyckadt boställe till ett helt och införa ett ordnad cirkulationsbruk, om en kommande boställshafvare så önskade; hvadan domkapitlet på det kraftigaste afstyrkte, att allmänt tillstånd till sådan utarrendering blefve meddeladt. Domkapitlet, som visserligen ej ansåge, att nämnda uttryck hade angifna innebörd, förmenade dock, att ett förtydligande deraf vore önskligt.

Icke heller collegium finner det lämpligt, att boställe skulle kunna i den uti förslaget angifna ordning utarrenderas i flera olika lotter, hvarför och då genom uttrycket »viss del deraf» en sådan utarrendering ej synes blifva förebygd, collegium tillåter sig hemställa om förtydligande af berörda uttryck, i syfte att utarrendering i lotter icke varder enligt författningen tillåten. På Eders Kongl. Maj:ts pröfning i hvarje särskildt fall torde deremot fortfarande såsom hittills böra ankomma, huruvida dylik utarrendering för bestämd tid må kunna ega rum.

§§ 3 och 4.

Såsom collegium här ofvan vid granskningen af förslagets hufvudgrunder utvecklat, anser collegium att, derest ansökning om utarrendering icke afser längre tid än tolf år, tillstånd dertill icke må i vanliga fall vägras.

Beträffande det i § 3 förekommande uttryck »kan visas» har domkapitlet i Göteborg erinrat, att detta uttryck kunde fattas såsom innebärande kraf på mera påtagliga bevis, hvilka dock icke alltid torde vara behöfliga eller kunna presteras, hvarför domkapitlet föreslagit, att ordet »pröfvas» måtte insättas i stället för ordet »visas». Likaså har Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Östergötlands län, med hänsyn

dertill att domkapitlet åtminstone i de fall, der bostället icke förut varit utarrenderadt, svåriligen torde kunna åberopa faktiska omständigheter, som ådagalade, att befarade olägenheter skulle inträffa, tillstyrkt, att ordet »visas» borde utbytas mot »befaras» eller dylikt. Kollegium, som anser, att de framställda anmärkningarna icke sakna befogenhet, föreslår, att orden »kan visas» ersättas med »finnes».

Enligt motiven till § 4 har komitén icke afsett att genom tidsbestämmelsen af tjugu år uppställa något undantag från lagen angående tiden för nyttjanderättsaftals bestånd den 25 april 1889, i hvad angår till hus eller tomt hörande boställsjord i stad. På sätt Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Stockholms län erinrat, torde en antydan derom böra införas i § 4. Vinner kollegii förslag om den normala arrendetidens utsträckning till tolf år bifall, bör en sådan antydan naturligtvis afse äfven denna tidsbestämmelse.

Af skäl, som här nedan under §§ 6, 8 och 17 skola anföras, hemställer kollegium, att orden »nybyggnads- eller» må utgå ur § 4.

§ 5.

Första stycket. Mot sammansättningen af den nämnd — vederbörande kontraktsprost, boställshafvaren och en tredje af kontraktets prester —, som skall uppgöra förslag till arrendekontrakt, hafva talrika invändningar gjorts af såväl myndigheter som pastorat och enskilda prester. Så har domkapitlet i Lund ifrågasatt, huruvida det kunde anses i allo välbetänt, att »denne tredje man» ovilkorligen skulle vara prest. Då åtminstone inom Lunds stift flertalet boställshafvare numera icke befattade sig med jordbruk, torde i allmänhet icke kunna påräknas, att någon af kontraktets prester egde den insigt i jordbruksförhållanden, som gjorde honom skickad att nöjaktigt fullgöra ett uppdrag af ifrågavarande beskaffenhet. Domkapitlet hemställde därför om den ändring, att förslaget till arrendekontrakt skulle uppgöras af kontraktsprosten i samråd med boställshafvaren och en af kontraktsprosten utsedd, i jordbruk förfaren man. Domkapitlet i Göteborg, som äfven ansett, att bland kontraktets prester icke alltid kunde påräknas nödig sakkunskap för uppgörande af förslag till arrendekontrakt, har tillstyrkt, att orden »en af kontraktets prester» måtte utbytas mot orden »en tredje sakkunnig». Af länsstyrelserna hafva de flesta yttrat sig i ämnet, dervid Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Jönköpings län anført, att det torde vara mindre fördelaktigt att öfverlåta uppgörande af förslaget till arrendekontrakt åt tre prester, af hvilka kanske ingen besitte därför behöflig insigt och erfarenhet, fastän enahanda

bestämmelser gälde beträffande utarrendering af presterskapet anslagen jord, som icke utan olägenhet kunde i förening med bostadsboställe brukas, särskildt när man betänkte, att dessa förrättningsmän skulle föreslå den arrendeafgift, som kunde finnas skälig, värdera de öfverloppshus, som skulle öfverlemnas åt arrendatorn, samt lemna utredning rörande utförandet af nyodling eller sådan nybyggnad, som ej enligt lag åläge boställshafvaren, hvilket allt säkerligen ofta öfverstege de föreslagna förrättningsmännens förmåga. Det uppgjorda förslaget skulle visserligen prövas af domkapitlet och Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande, men denna pröfning kunde naturligen icke i någon mån ersätta den sakkunskap, som i allmänhet måste antagas hafva saknats hos förrättningsmännen. Dessa måste säkerligen vid upprättande af förslag till arrendekontrakt inhemta råd och upplysningar af praktiska jordbrukare, utan att emellertid de pröfvande myndigheterna blefve i tillfälle att bedöma dessa privata rådgifvares kompetens. Under sådana förhållanden vore det väl mest öfverensstämmande med allas intressen, att åtminstone *en* verklig fackman, helst en af församlingen dertill utsedd, med traktens förhållanden väl förtrogen, opartisk jordbrukare, finge säte och stämna såsom värderingsman jemte kontraktsprosten och boställshafvaren. Äfven Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Kronobergs län har, med åberopande af vunnen erfarenhet om beskaffenheten af arrendeförslag, som uppgjorts för utarrendering af vissa presterskapets löningshemman, uttalat den åsigt, att de ifrågasatta förrättningsmännen näppeligen kunde anses såsom de mest lämpliga, utan borde det med mera skäl kunna uppdragas åt domänintendent samt de af lands- ting och hushållningssällskap utsedda, i landtbruks- och affärsförhållanden kunniga män, hvilka biträdde vid arrendeuppskattningar rörande statens jordbruksdomäner, att uppgöra arrendeförslag jemväl för de egendomar, om hvilka nu vore fråga. Slutligen torde böra meddelas, hurusom landshöfdingeembetet i Norrbottens län framhållit, att, derest förslaget finge gällande kraft, kontraktsprosten i de flesta fall måste infinna sig på ort och ställe för utrönande af boställets beskaffenhet och för öfvervägande af de frågor, som hade inflytande på utarrenderingen. Då det icke kunde förutsättas, att kontraktsprosten skulle utan ersättning företaga en resa för dylikt ändamål, borde i förordningen utsättas hvem ersättningskyldigheten i ty fall åläge. Enär meningen syntes vara, att boställshafvaren skulle blifva den ersättningskyldige, men denna skyldighet kunde för honom medföra en afsevärd utgift, särskildt då han, såsom i Norrbottens län ofta vore fallet, bodde aflägsset från kontraktsprostens bostad, torde boställshafvaren, om möjligt, böra besparas en sådan utgift. Landshöfdingeembetet hemstälde därför, huruvida icke arrendeförslagets upprättande

kunde öfverlemnas åt boställshafvaren och en af kontraktsposten utsedd person, hvilken bodde å den ort, der bostället vore beläget, med rätt för dessa båda att för samråd tillkalla någon af kontraktets prester.

Det torde icke kunna bestridas, att en nämnd, sammansatt på sätt komitén föreslagit, knappast kan antagas komma att i regel innesluta den sakkunskap och den praktiska erfarenhet, som lära påkallas vid en för rättning sådan som den ifrågavarande, der det gäller mått och steg, hvilka i främsta rummet öfva inflytande på prestens ekonomiska ställning, i den mån denna är beroende af ett klokt tillgodogörande af en med embetet förenad lönetillgång. Kollegium ansluter sig därför till den mening, enligt hvilken en i landtbruksförhållanden kunnig man bör deltaga i uppgörande af förslaget till arrendekontrakt; och synes det kunna öfverlåtas åt boställshafvaren sjelf att tillkalla den, för hvilken han i sådant afseende har förtroende, helst derigenom säkrast undvikas kostnader och besvär för boställshafvaren, under det att garantien för ett godt val ej torde blifva mindre, än om valet lades i händerna på en tredje person, t. ex. kontraktsposten eller församlingen.

Om boställshafvaren vid uppgörande af förslaget till arrendekontrakt sålunda erhåller en verklig sakkunnig medhjelpare, synes ifrågavarande för rättning kunna med förtroende öfverlemnas åt dessa båda ensamt. Föga torde vinnas dermed, att äfven kontraktspostens biträde påkallas; utan gagn för saken, skulle hans deltagande, såsom en reservant till komiténs betänkande erinrat, blott innebära en onödig omväg med ökade kostnader för boställshafvaren. Det måste nemligen ligga i boställshafvarens intresse, att arrendekontraktet uppgöres på det för honom och således äfven i allmänhet för hans efterträdare fördelaktigaste sätt. I de allra flesta fall torde ock boställshafvaren bättre än någon annan af kontraktets prester — kontraktsposten icke ens undantagen — känna boställets beskaffenhet och ortens förhållanden, hvarför han äfven bör kunna tillräckligt framhålla de villkor och förbehåll, som äro bäst egnade att tillgodose innehafvaren af bostället med afseende å dennes ekonomiska och personliga ställning.

Med anledning deraf att enligt § 9 i förslaget auktionskungörelsen skall innehålla, bland annat, egendomsbeskrifning, torde, på sätt Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Upsala, Kalmar och Vesterbottens län yrkat, förevarande § 5 böra fullständigas med bestämmelse om skyldighet för de personer, hvilka hafva att uppgöra förslag till arrendekontrakt, att äfven uppgöra och aflemna en dylik beskrifning jemte öfriga nödiga anvisningar.

Innan förslaget till arrendekontrakt underställes den eller de myndig-

heter, som skola pröfva detsamma, bör, enligt kollegii mening, vederbörande kontraktsprost afgifva yttrande öfver förslaget. Derigenom skulle äfven kontraktsprostens insigt och erfarenhet komma till nytta vid arrendeifrågans slutliga afgörande; särskildt skulle hans granskning af förslaget bereda garanti för att icke efterträdarens bästa blifvit åsidosatt.

Enär enligt andra stycket af denna paragraf förutsattes, att icke alltid arrendeafgift, utöfver en viss naturaprestation, kan för bostället betingas, torde det icke vara lämpligt att, såsom i nu omhandlade första stycke af paragrafen skett, föreskrift meddelas derom att förslaget till arrendekontrakt skall innefatta — utom öfriga arrendevilkor — jemväl, under alla förhållanden, arrendeafgift; utan bör hvad första stycket innehåller om arrendeafgift utgå.

Emellertid tillåter sig kollegium erinra derom, att uti nådiga kungörelsen angående förändrade grunder för förvaltningen af kronans jordbruksdomäner den 10 november 1882 *arrendeafgift* ej karakteriseras såsom ett *arrendevilkor*, utan nämnes särskildt för sig vid sidan af »arrendevilkoren i afseende å nybyggnads- och andra skyldigheter», hvilket beteckningssätt synes vara att föredraga framför det af komitén använda; och skulle i enlighet härmed paragrafen böra något omredigeras.

Andra stycket. På det af en reservant till komiténs betänkande anförda skäl lärer uttrycket »viss penningesumma» böra ersättas med ett annat, som utmärker, att den i förslaget till arrendekontrakt upptagna penningesumma afser endast det minimum af arrendeafgift, hvarunder bostället icke må utarrenderas.

Då, enligt kollegii mening, icke *någon* naturaprestation bör ovilkorligen föreskrifvas till utgörande, hemställer kollegium, att i ersättning för uttrycket »hvarom stadgas i § 7 första stycket mom. 1» användes ett uttryck af ungefär följande lydelse: »som enligt § 7 första stycket mom. 1 kan komma att utgöras».

De grunder, enligt hvilka den i penningar föreslagna arrendeafgiften kan komma att utgöras i naturapersedlar, torde alltid böra vara i arrendekontraktet angifna, på det att arrendespekulanter må ega kännedom om och kunna i penningar beräkna de med arrendets öfvertagande förenade förpligtelser; hvarför orden »eller eljest» böra uteslutas. Om boställshafvare och arrendator efter kontraktets afslutande vilja vid sidan af kontraktet träffa för dem enskildt gällande aftal, finnes naturligtvis icke något hinder derför.

För öfrigt torde det kunna ifrågasättas, om icke de ämnen, beträffande hvilka i detta stycke meddelats bestämmelser, lämpligen böra behandlas i en särskild paragraf, alldenstund förevarande § 5 eljest inne-

håller endast formela föreskrifter angående sättet för arrendeärendets beredande och avslutande.

Tredje stycket. I likhet med domkapitlet i Upsala auser kollegium, att jemkningar i förslaget till arrendekontrakt icke böra göras utan boställshafvarens medgifvande. Det kan nemligen hända, att boställshafvaren icke, med de ifrågasatta jemkningarna i kontraktet, vill utarrendera bostället, i hvilken händelse myndigheterna ej böra vidare besväras eller några kostnader ådragas boställshafvaren för auktionskungörelser och dylikt.

Enligt kollegii redan här ofvan, vid granskningen af förslagets principer, uttalade åsigt torde Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande böra ensam pröfva förslaget till arrendekontrakt. Derest emellertid Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande och vederbörande domkapitel skola gemensamt taga befattning med ifrågavarande ärenden, och sålunda åstadkommes ett väsentligen ökad t fält för omedelbart samarbete dem emellan, har Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Kronobergs län framhållit nödvändigheten af att erforderliga bestämmelser, i likhet med hvad genom nådiga kungörelsen den 16 februari 1900 skett rörande behandlingen af ärenden, som skola gemensamt handläggas och afgöras af två eller flera centrala embetsverk, varda meddelade om sättet för gemensamt besluts fattande af Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande och domkapitlet. Deremot har landshöfdingeembetet i Norrbottens län — med erinran hurusom uti förslaget icke funnes bestämdt, att vid olika meningar endera myndigheten skulle hafva vitsord framför den andra, samt att en dylik bestämmelse enligt landshöfdingeembetets mening icke heller vore lämplig — uttalat den åsigt, att för ordning och reda borde i författningen intagas en föreskrift att, om Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande och domkapitlet uti någon af förevarande frågor icke enades, denna fråga borde hänskjutas till afgörande af kollegium, under hvars inseende boställena hörde.

Till stöd för det senare förslaget kan visserligen åberopas en analog föreskrift i § 56 af nådiga instruktionen för landshöfdingarne i rikets län den 10 november 1855, hvilken paragraf innehåller, bland annat, att i ämnen, som röra menigheter inom flera län och äro af beskaffenhet att böra i ett sammanhang pröfvas, skola landshöfdingarne i dessa län gemensamt besluta och, om de icke kunna sig uti en mening förena, underställning ske hos den embetsmyndighet, som eger att pröfva Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvandes beslut i sådant mål. Dock synes det kollegium föga lämpligt, att ett dylikt förfarande, hvilket ur instansordningens synpunkt icke kan anses mönstergilt, kommer till någon vidsträcktare användning än af berörda instruktion förauledes. Kollegium anslu-

ter sig därför till den af Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Kronobergs län uttalade åsigt i ämnet.

§§ 6, 8 och 17.

Utöfver den nybyggnads- och underhållsskyldighet beträffande laga hus, som enligt § 16 skall öfvertagas af arrendatorn, kan denne jemlikt § 8 få sig ålagdt att utföra jemväl sådan nybyggnad, som ej enligt lag åligger boställshafvaren; hvarförutom arrendatorn på grund af §§ 6 och 17 skall erlægga en på visst sätt bestämd lösen för de s. k. öfverloppshus, som ställas till hans förfogande.

Mot komiténs sätt att bestämma arrendatorns skyldigheter i afseende å sådana hus, som icke äro att hänföra till laga hus, har, utöfver hvad redan blifvit anfördt, ytterligare anmärkts af domkapitlet i Lund, Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Stockholms, Upsala och Kronobergs län samt landshöfdingeembetena i Blekinge och Kristianstads län, att då enligt § 17 sättet för erläggande af i arrendekontraktet bestämd lösen för öfverloppshus skulle bero på öfverenskommelse mellan boställshafvare och arrendator, ett stadgande erfordrades huru förfaras skulle, derest sådan öfverenskommelse icke kunde träffas, eller också borde i arrendekontraktet icke blott angifvas husens värde utan äfven intagas en bestämmelse angående sättet och tiden för husens inlösande af arrendatorn; att förslaget icke klargjorde rättsförhållandet mellan boställshafvare och arrendator med hänsyn till hus, som enligt § 8 kunde komma att uppföras af arrendatorn; att dessa hus, så vidt komiténs betänkande föranledde, hvarken blefve att hänföra till laga hus eller s. k. öfverloppshus, i följd hvaraf en tredje kategori af hus å vissa boställen tillskapades; att i förslaget icke lemnades någon antydning, huru och af hvem dessa hus skulle underhållas, i händelse bostället, efter det desamma blifvit uppförda, icke vidare komme att utarrenderas, likasom icke heller klargjordes frågan, huru en arrendator, som under arrendetiden icke kunnat godtgöras för sålunda verkställd nybyggnad, skulle vid arrendets afträdande i lämplig ordning beredas ersättning därför; att då meningen förmodligen vore, att arrendatorn skulle blifva egare till husen och i afseende å desamma hafva enahanda rätt som i fråga om byggnader, hvilka inlösts enligt § 6 andra stycket, men i § 17 talades endast om sistnämnda slag af byggnader, ett förtydligande syntes nödigt; att i sådana fall, der vid arrendetidens utgång bostället innehades af samma person som vid dess början, denne billigtvis alltid syntes böra hafva skyldighet att från arrendatorn inlösa öfverloppshusen, så att arrendatorn ej blefve underkastad boställshafvarens godtycke der-

utinnan; samt att hvad som omförmäldes i andra stycket af § 6 icke torde vara tillämpligt vid utarrendering af prestboställen i Skåne.

Med afseende å hvad sålunda blifvit här nu senast och förut i detta ämne anfördt och särskildt med hänsyn dertill att arrendeafgiften, när utarrendering öfver hufvud kan komma till stånd, eljest skulle i en betänklig grad och till skada för en efterträdande boställshafvare sänkas, förmenar kollegium, att det icke bör vara tillåtet att i arrendekontrakt ålägga arrendatorn skyldighet att utföra annan *nybyggnad* än beträffande de laga hus, som öfverlemnas till hans begagnande och i fråga om hvilka byggnadsskyldighet åligger boställshafvaren. Önskar boställshafvaren att genom arrendatorns försorg få något öfverloppshus uppfördt, bör han med arrendatorn derom i särskild ordning träffa öfverenskommelse; och gälla derefter rörande det af arrendatorn sålunda uppförda hus samma bestämmelser som beträffande andra öfverloppshus. Icke heller bör det åläggas arrendatorn att till sig *lösa redan befintliga öfverloppshus*, utan endast att underhålla samma hus och för dem erlægga en viss årlig afgäld. Beträffande denna afgäld skulle arrendeuppskattningsmännen afgifva förslag till densamma, och afgälden sedermera af vederbörande myndighet pröfvas och fastställas samt i arrendekontraktet intagas. Boställshafvaren skulle alltså bibehålla den, i viss mån inskränkta, eganderätt till samma hus, som nu tillkommer honom. Om arrendetiden utgår, medan den boställshafvare, som upplåtit bostället på arrende, fortfarande innehar detsamma, återfalla husen utan vidare till denne boställshafvare. Sker ombyte af boställshafvare, hembjudas husen i vanlig ordning till efterträdaren. Är denne benägen att öfvertaga husen, inträder han i den förre boställshafvarens rätt att uppbära den bestämda afgälden, hvaremot, om han icke vill lösa husen, dessa blifva den förre boställshafvarens tillhörighet, liksom den årliga afgälden fortfarande skall ingå till den afträdande boställshafvaren, som dock först efter arrendetidens utgång eger att bortföra husen.

Det synes kollegium som om genom ett dylikt ordnande af förevarande fråga utarrenderingen, särskildt af mindre boställen, skulle icke oväsentligt underlättas, utan att efterträdande boställshafvare behöfde lida någon minskning i sin nu gällande lagliga rätt. För den utarrenderande boställshafvaren skulle visserligen kollegii förslag medföra den olägenhet att, om han under arrendetiden afträder bostället, hans förhållande till arrendatorn af samma boställe understundom icke skulle med boställets afträdande vara upplöst, då ju arrendatorn under vissa omständigheter skulle hafva att fortfarande till honom erlægga afgäld för öfverloppshusen. Men utom det att en efterträdande boställshafvare helt visst sällan lär

uraktlåta att lösa befintliga öfverloppshus, synes det vara rättvist, att den boställshafvare, som tagit initiativet till arrenderingen, äfven sjelf i första rummet får vidkännas de olägenheter, som kunna vara förbundna med en sådan anordning.

Kollegium hemställer alltså, att orden »eller sådan nybyggnad som ej enligt lag åligger boställshafvaren» måtte utgå ur § 8 samt andra stycket af § 6 äfvensom § 17 omarbetas i den af collegium angifna rigtning.

I öfverensstämmelse med motiven torde i första stycket af § 6 böra uttryckligen stadgas, att för boställshafvarens räkning jemväl gårdsplan skall undantagas från utarrendering.

§ 7.

Första stycket. De flesta domkapitel och länsstyrelser hafva framställt mer eller mindre vidtgående förslag till ändringar i denna del af § 7, dervid i synnerhet frågan om embets skjutsens ordnande gifvit upphof till en del motförslag, af hvilka åtskilliga ansluta sig till det förslag, som i ämnet framstälts af en reservant inom komitén. I den mån dessa förslag innehålla principuttalanden, har redogörelse för dem lemnats här ofvan; men har collegium trott, att de olika förslagen till ändringar i detaljbestämmelserna icke skulle behöfva här återgifvas.

Under hänvisning till hvad collegium förut yttrat angående utgörande af naturaprestationer, särskildt embets skjuts, tillåter sig collegium hemställa, huruvida icke, med afseende å boställshafvarens behof af skjuts för sig och sin familj, lagstiftningen härutinnan skulle kunna fotas på sådan grund, att — der vid utarrenderingen icke undantagits så mycket af boställets område, som anses lemna tillräcklig afkastning för föda åt det antal hästar boställshafvaren för ändamålet finnes böra hålla, — vid arrendekontraktets uppgörande bestämmas, huruvida, med hänsyn till ortens förhållanden och anspråk, arrendatorn skall antingen utan särskild ersättning bereda stallrum och foder åt det antal hästar, boställshafvaren önskar sjelf hålla, eller ock åt boställshafvaren och hans familj vid förekommande resor tillhandahålla skjuts mot ersättning, allt enligt kontraktets närmare bestämmelser; samt att det således icke bör tillåtas boställshafvaren att under löpande arrendeperiod utbyta den ena prestationen mot den andra, derest icke arrendatorns medgifvande dertill kan utverkas.

I likhet med Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Stockholms län anser collegium, att åläggandet i mom. 2) för arrendatorn att hugga, framföra och bereda bränsle torde kunna, såsom mindre väsentligt, utgå.

Tredje stycket. Om vid utarrendering af boställe undantagits så stor del, att boställshafvaren kan med afkastningen derifrån underhålla hästar och kor samt alltså icke behöfver betinga sig skjuts och mjölk af arrendatorn, men i allt fall *större* delen af bostället varder utarrenderadt, böra naturligen icke bestämmelser om skjuts och mjölk inflyta i kontraktet. Rätten att pröfva huruvida någon eller några af de förut i paragrafen meddelade bestämmelser böra i kontraktet intagas synes i enlighet härmed ej kunna göras beroende deraf att allenast en *mindre* del af bostället skall utarrenderas. Kollegium hemställer därför, att orden »en mindre del» utbytas mot »en del».

Likaså föreslår kollegium, att orden »och domkapitlets» må utgå.

§ 9.

Under hänvisning till hvad komitén här ofvan under § 5, första stycket, yttrat derom att arrendeavgift icke torde böra karakteriseras såsom ett arrendevilkor, föreslår kollegium, att efter ordet »arrendevilkoren» i första punkten af denna paragraf tilläggas orden »och arrendevärdet».

§§ 10 och 11.

På sätt Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Malmöhus och Jemtlands län anmärkt, torde det vara mest praktiskt att, enär arrendeauktionen skall förrättas inför Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande, som innehar auktionshandlingarna och jemväl från vederbörande kronobetjent mottager protokollet öfver den i orten hållna auktion, Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande efter auktionen öfversänder samma handlingar direkt till boställshafvaren, utan att anlita domkapitlet såsom mellanhand — då derigenom undvikes onödig omgång och tidsutdrägt — samt, först sedan boställshafvarens yttrande inkommit, tillställer domkapitlet samtliga handlingar för den gemensamma handläggning af ärendet, som ålagts de två myndigheterna; och torde första stycket af § 10 böra i enlighet härmed omredigeras.

För öfrigt erinrar kollegium om sin här ofvan uttalade åsigt, att endast Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande synes böra taga befattning med utarrenderingen i det skede, som afses med föreskrifterna i § 10.

Alldenstund med arrendeauktion äro förbundna vissa kostnader, hvilka boställshafvaren icke lärer undgå att åtminstone till någon del gälda, anser kollegium, att, innan enligt andra stycket af § 10 arrendet å ny auktion utbjudes, boställshafvarens yttrande bör deröfver infordras.

Rörande den i § 11 boställshafvaren förbehållna rätt att inom viss tid efter antagande af arrendator återkalla sin ansökning har Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Jönköpings län uttalat såsom sin mening, att denna bestämmelse syntes lätteligen kunna medföra, att den föreslagna utarrenderingen under myndigheters medverkan och kontroll komme att i allmänhet blifva utan resultat. Sammanstälde man nemligen förevarande stadgande i § 11 med föreskrifterna i § 24, framginge lätt, huru betydelselös en arrendeauktion kunde blifva. Derest komiténs förslag blefve antaget med oförändradt innehåll i §§ 11 och 24, torde en spekulant på arrendet icke vara synnerligen hågad att vid auktionerna genom sina bud visa hvad han högst vill bjuda för arrendet, då han ju måste taga i beräkning, att andra spekulanter kunde under den tid, som åtginge för myndigheternas pröfning af anbuden och intill dess den i § 11 bestämda tid hunnit förflyta, hos boställshafvaren framställa högre anbud samt derigenom förmå denne att återtaga sin ansökning. Boställshafvaren kunde ju vid sådant förhållande med fullkomlig säkerhet beräkna, att det arrendeafstal han sålunda enskildt uppgjorde skulle blifva godkänt af vederbörande myndigheter, derest aftalet innehölle de vilkor, som af samma myndigheter förut blifvit godkända för det offentliga utbudandet af arrendet, och den betingade arrendeafgiften befunes åtminstone icke understiga den vid auktionerna högst bjudna. Med dessa omständigheter för ögonen torde en spekulant säkerligen ej komma att sträfva efter att å auktionerna stanna för det högsta anbudet, under förhoppning att detsamma måtte varda antaget, utan torde det snarare tilltala honom att, sedan hans medspekulanter å auktionerna afgifvit sina anbud, taga i öfvervägande, huruvida han borde söka förvärfva arrendet genom ett enskildt anbud till boställshafvaren, hvilket anbud ju kunde innebära för boställshafvaren i någon mån fördelaktigare vilkor än de vid auktionerna afgifna anbuden. Under åberopande af det sålunda anförda hemstälde Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande att, åtminstone derest stadgandena i § 24 bibehölles oförändrade, boställshafvarens rätt att återkalla sin ansökning inskränktes till tiden före auktionen.

Äfven åtskilliga andra länsstyrelser hafva framställt anmärkningar mot det stadgande i § 11, enligt hvilket boställshafvaren skulle ega, sedan arrendator blifvit antagen, medelst arrendeansökningens återkallande vägra att godkänna honom. Så har Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Södermanlands län yttrat, att komitéen syntes hafva genom detta stadgande till och med motverkat presterskapets fördel. Det vore nemligen af största vigt att tillse, det förordningens bestämmelser icke hos den jordbrukande allmänheten verkade återhållande eller hindrande med afseende å

spekulationslusten till ifrågavarande arrenden. Det kunde dock befaras, att stort missnöje skulle bland allmänheten vinna utbredning, om en person, som infunnit sig vid auktion å boställsarrende och hvilkens dervid afgifna anbud sedermera blifvit af vederbörande myndigheter antaget, skulle kunna utsättas för möjligheten af att något senare, kanske endast i följd af en nyck hos boställshafvaren, få sitt anbud förkastadt. Om rätt skulle medgifvas boställshafvare att återkalla ansökning rörande boställets utarrendering, borde därför återkallandet ske före det arrendator antagits. Vidare har Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Jemtlands län anført, att proceduren skulle väsentligen förenklas, om det ålades boställshafvaren att, efter auktionshandlingarnas granskning, omedelbart afgifva slutligt yttrande, huruvida han ville åtnöjas med någon af de anbudsgifvare, hvilkas anbud enligt andra stycket af § 10 vore antagligt, utan rätt att sedermera ändra detta beslut, allt under förutsättning af nödig bestämmelse derom, att Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande och domkapitlet icke finge till arrendator antaga annan person än någon af dem, som sålunda blifvit af boställshafvaren godkända. De egendomliga bestämmelserna i § 11, hvilka ej kunde vålla annat än obehag och missnöje, skulle genom en ändring i angifna syftet kunna helt och hållet utgå, till mycken fromma för förslaget i dess helhet. Bland öfriga länsstyrelser, som yttrat sig i förevarande ämne, har dels Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Östergötlands län ansett det vara allt för mycket stridande mot gällande uppfattning af den verkan, som borde tillkomma ett af Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande eller domkapitlet meddeladt hufvudsakligt beslut, att detsamma skulle kunna omintetgöras genom en enkel anmälan från någon part, dels ock Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Kronobergs län hemställt, att omhandlade stadgande i § 11 borde, såsom obehöfligt och näppeligen med ett på lagstiftningens väg ordnad arrendeväsen väl förenligt, ur förslaget utgå.

Betydelsen af de mot komiténs förslag i denna del framställda anmärkningar läser icke kunna underkännas; och tillåter sig kollegium därför, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Östergötlands och Jemtlands län föreslagit, hemställa att, jemte det bestämmelsen i § 11 om rätt för boställshafvare att återkalla sin ansökning om boställets utarrendering förklaras skola ur paragrafen uteslutas, i § 10 meddelas föreskrift om skyldighet ej mindre för boställshafvaren att vid återställande af auktionshandlingarna afgifva de erinringar mot arrendespekulanternas personliga lämplighet, som han vill framställa, än äfven för de pröfvande myndigheterna att icke till arren-

dator antaga någon, som boställshafvaren förklarar sig icke kunna i sådant afseende godkänna.

Slutpunkten i § 11 innehåller, att boställshafvaren skall ersätta de kostnader, som vållats myndigheterna, derest han återkallar sin ansökning. Af detta stadgande har Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Östergötlands län dragit den slutsats, att auktionskostnaderna eljest skulle gäldas af den antagne arrendatorn, samt domkapitlet i Visby, att vederbörande myndigheter skulle, utom i nu nämnda fall, verkställa utarrendering utan någon särskild ersättning. Under erinran att berörda stadgande kunde gifva anledning till antagandet, att boställshafvaren skulle vidkännas ifrågasvarande kostnader endast i det fall, att han återkallade sin ansökning om boställets utarrendering, hafva Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Malmöhus samt Göteborgs och Bohus län äfvensom landshöfdingeembetet i Blekinge län uttalat den åsigt, att boställshafvaren alltid borde vara skyldig att ersätta kostnaderna för utarrenderingen; och hafva Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Jönköpings och Jemtlands län funnit annat förhållande icke kunna ifrågasättas, men ansett en uttrycklig bestämmelse derom vara både lämplig och nödig. Deremot har Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Kalmar län föreslagit, att arrendatorn borde tillförbindas att, utan afdrag å arrendeafgiften, gälda kostnaderna för utarrenderingen, hvarigenom dessa blefve fördelade på hela arrendeperioden och således komme att till viss del drabba en eventuel efterträdare, men att, om utarrendering af en eller annan orsak ej komme till stånd, boställshafvaren borde ansvara för samma kostnader.

De genom boställshafvares ansökning om utarrendering förorsakade kostnader för vederbörande myndigheter böra, enligt kollegii mening, ersättas af boställshafvaren, hvilken är sökande och tillika måste anses af arrenderingen hafva en bestämd fördel, hvartill kommer att arrendatorn icke torde böra onödigtvis betungas. Kollegium tillåter sig därför föreslå att, i stället för nu omhandlade stadgande i § 11, meddelas en allmän föreskrift af det innehåll, att boställshafvaren skall ersätta de för auktionens utlysande och för dess förrättande i orten uppkomna kostnader.

§ 12.

Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Upsala län har tolkat stadgandet i sista punkten af denna paragrafs andra stycke sålunda, att det fortsatta öfvervakandet af löftesmans vederhäftighet skulle åligga Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande; men borde, enligt Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvandes mening, detta öfvervakande göras beroende af veder-

börandes annälan. Af motiven till paragrafen framgår dock, att komi-
tén med berörda stadgande, i hvad det gäller Eders Kongl. Maj:ts befall-
ningshafvandes förhållande till löftesman, endast afsett, att Eders Kongl.
Maj:ts befallningshafvande skulle afgifva uttalande beträffande frågan, huru-
vida löftesman icke vidare kunde anses för vederhäftig. För undvikande
af missförstånd torde emellertid orden »Konungens befallningshafvande
finner löftesman icke vidare kunna för vederhäftig anses» böra utbytas
mot orden »löftesman icke vidare kan för vederhäftig anses»; och lära
samma personer, som enligt första stycket af paragrafen ega intyga, att
löftesman är vederhäftig, kunna bemyndigas att yttra sig äfven angående
dennes bristande vederhäftighet.

Med hänsyn hufvudsakligen till den i § 22 stadgade påföljd vid arren-
dators underlåtenhet att anskaffa ny borgen synes det kollegium lämpligt,
att föreläggandet för honom i detta afseende gifves af offentlig myndig-
het, på grund hvaraf kollegium finner sig böra hemställa, att orden »efter
erhållet föreläggande» utbytas mot orden »efter af Konungens befallnings-
hafvande meddeladt föreläggande».

§ 13.

Arrendekontraktet bör icke, enligt kollegii åsigt, undertecknas af dom-
kapitlet.

§ 14.

Enär förslaget ej innehölle någon bestämmelse för det fall, att arren-
dator råkade i konkurs, och det under sådant förhållande torde, i enlighet
med rådande lagtillämpning, få antagas, att, derest tillstånd ej lemnades
till arrendets öfvertagande af konkursboet eller annan, arrendeupplåtelsen
skulle återgå, har Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Stockholms
län funnit ett uttryckligt stadgande i sådan rigtning icke vara ur vägen.

Enligt kollegii mening är det af ej ringa vikt såväl för boställs-
hafvare som för arrendator, att full klarhet råder i afseende å rätten för
afviden arrendators rättsinnehafvare eller, i händelse af arrendators kon-
kurs, hans borgenärer och löftesmän att, under vissa förutsättningar, för-
foga öfver arrenderätten. Då enligt föreliggande förslag valet af arrendator
icke gjorts beroende af högsta arrendeanbudet och arrendeaftalet således
skulle få en mera personlig karakter, torde arrendators sterbhus eller kon-
kursbo näppeligen på grund af förslaget i dess nuvarande lydelse kunna
anses hafva någon rättighet att taga befattning med arrendet. Dock an-

ser kollegium, att de icke böra uteslutas från hvarje utsigt att kunna tillgodogöra sig arrenderätten, emedan begärligheten efter ifrågavarande boställsarrenden genom ett sådant uteslutande skulle väsentligen minskas; och torde de stadganden, som i sådant afseende meddelats beträffande arrende af kronans jordbruksdomäner (punkt 27:o i 1882 års nådiga kungörelse) kunna tjena till förebild, åtminstone i hufvudsaklig del, jemväl för en lagstiftning angående arrende af presterskapets bostadsboställen.

Orden »och domkapitlets» lära böra ur paragrafen uteslutas.

§ 16.

Domkapitlet i Lund har framhållit, hurusom mot det här intagna generela stadgande om skyldighet för arrendator att i fråga om de till hans begagnande öfverlemnade hus, hvilka för bostället tarivas, fullgöra den boställshafvare åliggande skyldighet kunde, hvad beträffade de skånska kyrkoherdeboställena, anföras tungt vägande betänkligheter. Enligt nådiga förordningen angående prestgårdsbyggnader i Skåne den 16 december 1870 och deri genom nådiga förordningen den 14 juni 1888 vidtagna ändringar skulle nemligen i Skåne prestgårdarne på landet byggas af boställshafvaren, och föreskrifves tillika dels hvilka hus skulle anses till prestgård höra, dels ock att enligt synerätts föreskrift uppförd nybyggnad äfvensom hvad dermed likställes skulle såsom öfverbyggnad anses och med af synerätt åsatt värde af tillträdare till fullo ersättas afträdare. Prestgårdsbyggnaderna finge dock icke till ersättning af efterträdaren uppskattas till högre belopp, än att sex procent af byggnadernas värde motsvarade en femtedel af kyrkoherdebeställningens reglerade löneinkomster samt att öfverbyggnadssumman å kyrkoherdeboställe i ett för allt i allmänhet icke finge öfverstiga femtontusen kronor. Nu kunde inträffa, att redan i laga ordning fastställd öfverbyggnadssumma å prestgård uppginge till så högt belopp, att, i fall ytterligare nybyggnad måste verkställas, ersättning därför antingen alldeles icke eller blott till någon del kunde beredas afträdaren. Huru skulle väl under sådana förhållanden en arrendator kunna med någon säkerhet beräkna de kostnader för nybyggnader, som han, utan att vara berättigad till ersättning, kunde blifva nödsakad att under sin arrendetid vidkännas, och skulle icke osäkerheten i detta hänseende bidra till att betydligt sänka den arrendeavgift som han vågade ikläda sig? Om alltså det i omhandlade paragraf föreslagna allmänna stadgande beträffande nybyggnadsskyldighet svårligen torde kunna tillämpas med afseende å de skånska kyrkoherdeboställena, så syntes behöfligt, att till ifrågavarande stadgande gjordes ett tillägg, hufvudsakligen af det

innehåll, att samma stadgande icke gälde angående dessa boställen och att, med fäst afseende å föreskrifterna i nådiga förordningen om prestgårdsbyggnader i Skåne, i arrendekontrakt rörande kyrkoherdeboställe derstädes skulle intagas de bestämmelser om arrendators nybyggnadsskyldighet, som i hvarje särskildt fall kunde, efter direktionens för skånska presterskapets byggnadskassa hörande, finnas af omständigheterna påkallade.

Likasom Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Malmöhus län och landshöfdingeembetet i Kristianstads län instämmer jemväl kollegium uti hvad domkapitlet sålunda anfört och tillstyrkt.

§ 18.

I öfverensstämmelse med Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Upsala län anser kollegium, att paragrafen lemnar rum för tvekan, huruvida det skall åligga arrendator att bekosta brandförsäkring äfven af hus, hvilkas byggnad och underhåll tillkomna församling. Då en sådan förpligtelse rimligtvis icke bör åläggas arrendatorn, torde ett förtydligande af stadgandet om arrendatorns skyldighet att brandförsäkra vara erforderligt.

Är icke heller lärt med uttrycket: de hus, som till arrendatorn »*öfverlemnats*» vara tillräckligt tydligt angifvet, att jemväl de hus, som arrendator enligt § 8 kan vara skyldig *uppföra*, åsyftas och att således äfven dessa hus skola på hans bekostnad brandförsäkras. Derest arrendatorn, på sätt kollegium ofvan hemställt, icke kan förpligtas till nybyggnad enligt § 8, förfaller naturligtvis ifrågavarande anmärkning.

Vidkommande stadgandet att arrendator, till bekostande af nybyggnad i ersättning för uppbrunna hus, eger förskottsvis uttaga af domkapitlet uppburen brandskadeersättning, har domkapitlet i Lund — med instämmanden af Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Malmöhus län — erinrat om komiténs i motiven till förslaget yttrade mening, att, derest arrendatorn ej vill bygga, brandskadeersättningen skall utgifvas till boställshafvaren, som i sådant fall skulle hafva att sjelf fullgöra byggnadsskyldigheten i enlighet med hvad vid laga syn blifvit bestämdt; och har domkapitlet ansett, att, till förebyggande af missförstånd, denna komiténs mening borde såsom uttryckligt stadgande ingå i sjelfva förordningen. Häri instämmer jemväl kollegium.

Då i strid mot den i § 16 uttalade grundsats, att *arrendatorn* skall öfvertaga boställshafvaren åliggande nybyggnadsskyldighet i fråga om de till arrendatorns begagnande öfverlemnade hus, hvilka för bostället tarvass, *boställshafvaren*, enligt motiven till förevarande § 18, skulle, såsom

nyligen framhållits, vara skyldig ansvara för afhjelpande af brandskada, som arrendatorn ej ville bota, synes, i enlighet med yrkande af Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Kalmar län, § 18 böra omredigeras, så att tydligt framgår, att densamma innehåller ett undantag från hvad i § 16 stadgats såsom regel.

Slutligen anser sig kollegium, i likhet med Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Stockholms län, böra fästa Eders Kongl. Maj:ts uppmärksamhet derå, att det torde vara tvifvelaktigt, huruvida det bör åläggas synerätt att taga befattning med öfverloppshus, men att, om en sådan ordning skall införas, ett bestämdare stadgande, än förslaget i denna paragraf upptager, torde vara erforderligt.

§ 21.

Med närmare anslutning till motiven för komiténs förslag torde, i enlighet med erinran af Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Gotlands län, böra i paragrafen uttryckligen angifvas, att arrendator endast i det fall, att han på arrende öfvertager boställe i dess helhet, skall ansvara för alla bostället åliggande utskylder och besvär.

§ 22.

I fråga om åtgärders vidtagande för att, i händelse af särskilda kontraktsbrott, få arrendator skild från arrendet har uti förevarande paragraf initiativet öfverlemnats åt Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande, domkapitlet eller boställshafvaren. Med afscende härå har Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Jönköpings län anmärkt, att det å ena sidan torde vara mindre ändamålsenligt, att sådant initiativ tillerkändes Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande, såsom varande den myndighet hvilken hade att i förekommande fall lemna nödig handräckning, samt att å andra sidan initiativet torde kunna med full trygghet öfverlemnas åt vederbörande boställshafvare och domkapitel. Kollegium, som i hufvudsak biträder Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvandes åsigt, anser det böra tillkomma endast boställshafvare att föranstalta, det arrendator, i händelse af kontraktsbrott, varder från bostället afhyst.

§ 23.

Med anledning af innehållet i förevarande paragraf — deri stadgas, att å utarrenderadt boställe skall hållas af- och tillträdessyn, som verk-

ställes af domare och nämnd och för hvilken kostnaden gäldas af arrendatorn, — har Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Jönköpings län anført, att komiténs uttalanden rörande ifrågavarande syner vore något knapphändiga. Komitéen antog, att ej någon som helst ändring skulle i följd af komiténs förslag behöfva göras uti förut gällande bestämmelser rörande syn mellan en afträdande och en tillträdande boställshafvare. Ordalagen uti förevarande paragraf kunde tolkas derhän, att de nu föreslagna synerna skulle gälla endast förhållandet mellan boställshafvaren och arrendatorn. Genom synerna skulle ju afgöras, i hvad mån arrendatorn med afseende å de till hans begagnande öfverlemnade hus, hvilka för bostället tarfvades, fullgjort den boställshafvaren åliggande nybyggnads- och underhållsskyldighet samt i öfrigt häfdat bostället i enlighet med föreskrifter uti lag och i arrendekontraktet. Dervid vore emellertid att beakta, att frågan om eller i hvad mån en boställshafvare fullgjort sina skyldigheter med afseende å bostället först blefve, hvad anginge boställshafvarens förhållande till en efterträdare, bestämd genom den laga af- och tillträdessyn, som hölles mellan nämnde boställshafvare, och syntes det i följd deraf vara omöjligt att vid en syn mellan boställshafvaren och dennes afträdande arrendator bestämma, huruvida den sistnämnde fullgjort sina åtagna förpligtelser med afseende å boställets häfd samt nybyggnad och underhåll af de laga husen. Man tänke sig det fall, att en afträdande boställshafvare haft bostället utarrenderadt under en arrendeperiod men vid afträdandet sjelf brukade detsamma. Huru skulle nu de syner, som hållits mellan den afträdande boställshafvaren och dennes arrendator, betraktas vid reglerandet af förhållandet mellan boställshafvarne? Skulle de hafva bindande verkan gent emot tillträdaren beträffande den tid utaf afträdarens besittningstid, som de omfattade, eller skulle de sakna all betydelse? För det senare alternativet talade uppenbarligen den omständighet, att den tillträdande boställshafvaren icke kunnat vid de föregående synerna mellan nuvarande afträdaren och dennes arrendator tillvarataga sina intressen, och nämndes ju i förslaget icke något om, att allmänt ombud skulle närvara vid syn mellan boställshafvare och arrendator. A andra sidan syntes den afträdande boställshafvarens intresse med nödvändighet fordra, att synerna mellan honom och arrendatorn vore gällande gent emot en tillträdande boställshafvare.

De sålunda gjorda invändningarna kunna väl icke anses sakna all befogenhet. Det synes emellertid kollegium, som om bristen i komiténs förslag kunde på ett tillfredsställande sätt afhjelpas, derest vid af- och tillträdessyn, enligt hvilken boställshafvare upplåter boställe eller del deraf åt arrendator, allmänt ombud vore tillstädes. En på dylikt sätt förrättad

syn skulle nemligen, om den boställshafvare, under hvars besittningstid bostället upplåtits på arrende, icke vid arrendeperiodens slut innehar bostället, få gällande kraft äfven gent emot efterträdande boställshafvaren. På grund häraf föreslår kollegium, att föreskrift meddelas derom, att vid åsyftade af- och tillträdesyn af domkapitlet, på boställshafvarens anmälan förordnad ombud skall vara närvarande för att iakttaga efterträdande boställshafvares rätt.

§ 24.

Af skäl, som förut blifvit anförda, hemställer kollegium, att vid utarrendering enligt förevarande paragraf maximitiden för arrendet bestämmes till högst tolf år; att en af boställshafvaren tillkallad, i landtbruksförhållanden kunnig man skall yttra sig öfver arrendekontraktet; att jemväl vederbörande kontraktsprost skall afgifva utlåtande deröfver; samt att endast Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande må taga befattning med kontraktets pröfning och fastställelse.

Dessutom torde böra uttryckligen föreskrifvas, att af- och tillträdesyn skall vid utarrenderingen hållas, i enlighet med de bestämmelser som varda af Eders Kongl. Maj:t i sådant afseende meddelade.

§ 25.

Då det — att döma af sista stycket i § 10 samt af hela andan i komiténs förslag — uppenbarligen varit komiténs mening att fränkänna vederbörande arrendator rätt att klaga öfver myndigheternas beslut rörande de i §§ 14 och 24 omförmälda frågor, och en sådan inskränkning i klagorätten synes befogad, bör, i enlighet med hvad jemväl Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Jönköpings län erinrat, denna inskränkning, såsom innefattande afvikelse från en allmänt antagen rättsgrundsats, uttryckligen i förordningen stadgas.

Vid det förhållande att vederbörande pastorat kan hafva ganska betydande intressen att bevaka med afseende å ecklesiastikt bostadsboställe, angående hvars utarrendering förslag blifvit väckt, anser kollegium, att äfven pastorat bör tillerkännas rätt att besvara sig öfver domkapitlets beslut uti den i § 2 omförmälda fråga samt öfver beslut enligt § 24, såvidt angår tillstånd till utarrenderingen.

Protokollsutdrag, innehållande vid ärendets handläggning yttrade särskilda meningar, bifogas.

Stockholm den 21 juni 1901.

Underdånigst

KARL RYDIN.

A. BJÖRKMAN.

AXEL KÖRNER.

A. W. HAGE.

CASTEN VON OTTER.

RICHARD VIDE.

A. W. DUFWA.

T. Sternhoff.

*Utdrag af Kongl. Maj:ts och Rikets Kammar-
kollegii Protokoll, hållet i Stockholm den 21 juni 1901.*

Närvarande:

Herr t. f. presidenten, kammarrådet m. m. RYDIN,
Herr kammarrådet BJÖRKMAN,
Adjungerade ledamöterna,
aktuarien HAGE,
notarierna VIDE,
KÖRNER,
friherre VON OTTER och
DUFWA.

S. D. Fortsattes och avslutades föredragningen af det den 19 dennes förekomna ärende angående förslag till förordning om utarrendering af presterskapets med jordbruk förenade bostadsboställen; och beslöts underdånigt utlåtande till Kongl. Maj:t af innehåll, som registraturet utvisar.

Under öfverläggningen yttrades af föredraganden, herr t. f. presidenten Rydin, följande från beslutet skiljaktiga mening:

»§ 12.

Med kongl. kollegii pluralitet kan jag ej instämma deri, att endast Konungens befallningshafvande skulle ega att, om någon af löftesmännen dör eller löftesman icke vidare kan för vederhäftig anses, gifva arrendator föreläggande att anskaffa ny vederhäftig borgen; utan biträder jag komiténs förslag i denna del. Enär det emellertid icke synes öfverensstämma med vanligt språkbruk att kalla af enskild person gjord anmaning »föreläggande», torde orden »efter erhållet föreläggande» böra ersättas af orden »efter erhållen anmaning».

§ 21.

I likhet med komitén anser äfven jag, att det skulle medföra största enkelhet och reda, om den, som arrenderar ett prestboställe i dess helhet, jemväl öfvertog betalningsansvaret för boställets alla utskylder och besvär. Enligt min mening bör dock i främsta rummet tillses, att boställshafvare, som önskar utarrendera sitt boställe, ej nödgas afstå derifrån på grund af lagbestämmelser, som sakna hvarje betydelse ur synpunkten af den presterliga tjänstens utöfning och tjänsteinnehafvarens personliga ställning och icke heller eljest kunna anses vara af omständigheterna påkallade. Då det, efter min uppfattning, för en lycklig lösning af arrende frågan ingalunda är nödvändigt, att boställets skatter och onera skola utgöras af arrendatorn, och icke af boställshafvaren, men en dylik förpligtelse för arrendatorn kunde — särskildt beträffande de mindre boställena och i vårt lands nordligare trakter — blifva så betungande, att af den anledning ingen funnes benägen att på arrende öfvertaga ett boställe, som eljest skulle kunna med fördel för sin innehafvare utarrenderas, tillåter jag mig i underdånighet hemställa, att förevarande § 21 må ur förslaget utgå.

Om Kongl. Maj:t i nåder bifaller denna hemställan, skulle det öfverlemnas åt vederbörande att, vid arrendekontraktets uppgörande, i hvarje särskildt fall bestämma, huru förhållas bör med utgörande af boställets utskylder och besvär, således huruvida ansvaret för dem bör i allo eller endast till någon del påläggas arrendatorn, eller om denne skall helt och hållet befrias derifrån.»

I hvad föredraganden sålunda anfört beträffande § 21 instämde adjungerade ledamoten friherre von Otter.

In fidem
T. Sternhoff.